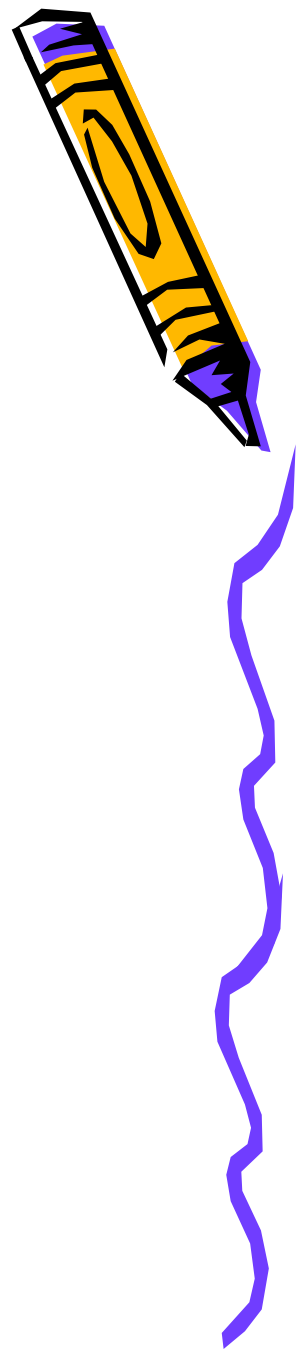

ҚҰҚЫ Қ НЕГІЗДЕРІ

АЛҒЫ СӨЗ

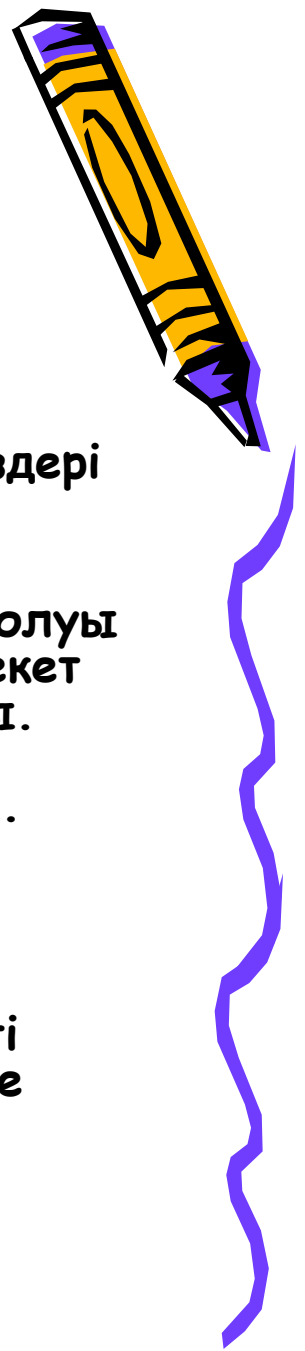
Нақты оқу әдістемелік кешен студенттердің Қазақстан мемлекеттілігінің қалыптасуы мен нығаюына үлес қосуға ынталандыруы және еліміздегі құқық тәртібі мен заңдылықтың орын алуына септігін тигізуі қажет.

Халықтың құқықтық білімінің төмендігі елдегі құқық тәртібіне әсер етуші басты фактор екендігі белгілі. Сол себепті, “Құқық негіздерін” оқу барысында басты назар Қазақстан Республикасының қазіргі қолданыстағы заңдары мен нормативтік- құқықтық актілеріне аударылуы тиіс.

Курсты оқу барысында студенттер Қазақстан Республикасының құқықтық актілерін талдау әдістемесін игеруі қажет. Атап айтсақ, құқық пен мемлекеттің негізгі түсініктерімен танысуы, мемлекет, құқық, демократия, адам құқықтары мен бостандықтарның негізгі идеялары мен проблемаларын ашатын сұрақтармен танысуы; Құқық негіздері курсын оқу процесінде студент құқықтық әдебиеттермен, заңдармен, өзге де нормативтік-құқықтық актілермен жұмыс істей білуі; Қазақстанның қолданыстағы заңдары туралы жалпы мағлұматтарының болуы және олардың қоғамдық қатынастардағы орны мен функцияларын білулері тиіс.

жүйесі. Мемлекет және құқық теориясы Мемлекет туралы негізгі ұғымдар. Құқық және құқықтық құбылыстар туралы негізгі ұғымдар.

- «Құқық негіздері» оқу курсы түсінігі және ерекшеліктері. «Құқық негіздері» оқу курсының функциясы. Құқық негіздері пәні және мемлекет пен құқық теориясы.
- Мемлекет туралы негізгі ұғымдар. Мемлекеттің пайда болуы туралы негізгі тұжырымдамалар. Мемлекет мәні. Мемлекет функциясы. Мемлекет механизмі және мемлекет нысаны. Құқықтық мемлекет және азаматтық қоғам. Қазақстан мемлекетіне әлеуметтік-саяси және құқықтық сипаттама.
- Құқық ұғымы және белгі-нышандары. Құқық мәні, функциясы және рөлі. Құқық қағидалары ұғымы және түрлері. Құқық жүйесі. Құқық қайнар көздері. Нормативті актілер ұғымы және түрлері. Құқық нормасы ұғымы және белгі-нышандары. Құқық нормасының құрлысы.

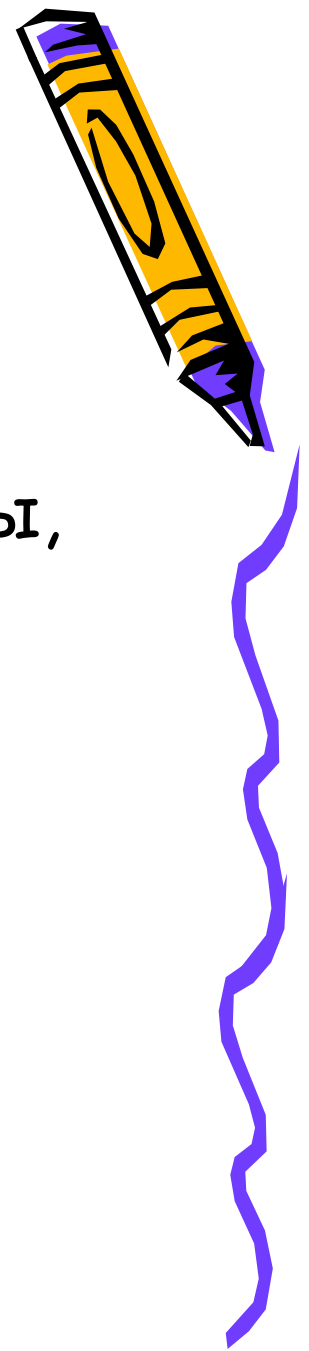
Мемлекет және құқық пәні

Қоғамдағы саяси экономикалық, әлеуметтік құбылыстарды зерттеп, қоғамдық өмірдегі қарым-қатынастарды реттеу, басқару әдіс-тәсілдерін, объективтік заңдылықтарын анықтап отыратын ғылым. Ол мемлекет пен құқықтың мәнін терең түсінуге мүмкіндік береді. Мемлекет пен құқықты бөліп қарауға болмайды, олар бір-бірімен тығыз байланысты. Құқық мемлекеттік органдардың құрамын қалыптастырудың ретін, жұмыс тәртібін және оның бағыт-бағдарын орнықтырады, ал мемлекет құқықтық нормаларды қабылдайды, бекітеді және қорғайды.

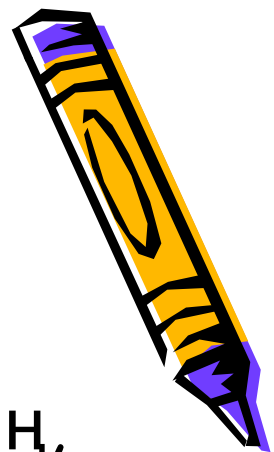
Заң ғылымдары үш топқа бөлінеді:

1. Мемлекет және құқық теориясы, мемлекет пен құқықтың жалпы тарихы, құқық пен саясаттың тарихи дамуы;
2. Салалық заң ғылымдары (азаматтық, қылмыстық, еңбек т. б.)
3. Арнаулы заң ғылымдары (криминалистика, соттық медицина, халықаралық құқық т. б.).

Мемлекеттің дамуы

Мемлекет қоғамдық еңбек бөлінісінің, жеке меншіктің пайда болуы нәтижесінде алғашқы қауымдық құрылыс тапқа бөлінуінің туындысы. Мемлекет жария үкіметтің пайда болуы мен іс-әрекетінің нәтижесі ретінде қалыптасатын, қоғам өмірін ұйымдастырудың нысаны мен оның негізгі салаларына басшылық ететін, қажетті жағдайларда мемлекеттің күш-қуатына үйренетін басқару жүйесі.

Құқықтың дамуы

адам қоғамының дұрыс өмір сүруінің негізгі объективтік заңдылықтарының бірі. Ол - әлеуметтік нормалардың қалыптасып, қоғамдағы қарым-қатынастарды реттеп, басқаруы және әлеуметтік нормалардың (әдет-ғұрып, салт-дәстүр, мораль, діни нормалары) қоғамның даму процесінде бірте-бірте құқықтық нормаларға айналуы. Сонымен, қоғамда мемлекеттің өзі қабылдаған, бекіткен құқықтың жаңа түрлері пайда болды: **заң, заңға тәуелді кесімдер, шарттық нормалар, заң күші бар соттың шешімдері.**

Мемлекеттің және құқықтың пайда болуы туралы теориялар:

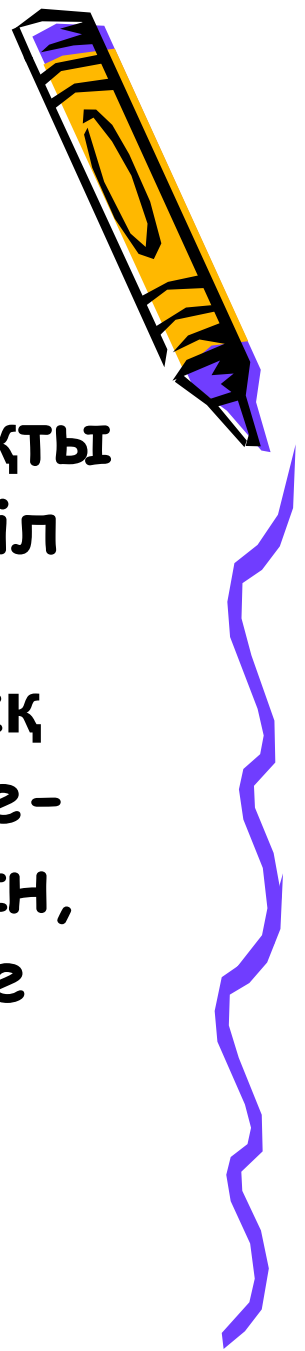

- **Теологиялық теория** - мемлекет пен құқық Алланың әмірімен қалыптасып, дамып келеді деп түсіндіреді.
- **Табиғи теория** - бұл теорияны жақтаушылардың пайымдауынша, мемлекетті, құқықты ешкім ойлап тапқан жоқ, олар адамның өзі сияқты табиғаттан бастау алып, әділеттілікке негізделген абсолюттік ұғымдар деп атайды.
- **Тарихи теория** - осы теорияны ұстанғандар мемлекет пен құқық тарихтан бастау алып, тарихпен бірге жетілді дейді.
- **Патриархалдық теория** - мемлекет адамдардың отбасы тәжірибесінен қалыптасқан азаматтардың саналы түрде өздерінің мүдде-мақсаттарын іске асыру үшін біріккен одақ деп түсіндіреді. Күрделі ірі патриархалдық отбасы басшысы бірте-бірте мемлекеттің басшысына айналған. Отбасы басшысы - әке, мемлекеттің басшысы - монарх.
- **Психологиялық теория** - адамдардың психологиялық біріккен көзқарасы, іс-әрекеті, мінезі, тәртібі - бәрі келісіп, ұжымдық түрде басқарады деген тұжырымды қолдайды және тағы басқалар.

Мемлекет

белгілі бір аумақ шеңберінде халықты өз ырқына көндіріп отыратын, бүкіл қоғам атынан ішкі және сыртқы саясатты жүзеге асыратын, барлық халыққа міндетті заңдар мен ереже-қағидаларды шығарып қабылдайтын, халықтан салық жинайтын ерекше құқылы саяси ұйым.

Мемлекеттің белгілеріне мыналар жатады :

1. Мемлекеттік билік - ерекше көпшілік билігі, яғни халық билігі.

2. Мемлекеттің халқы әкімшілік жүйеге бөлінеді, Азаматтары шекарасы белгіленген әкімшілік-территорияның аумағында тұрады.

3. Ішкі және сыртқы саясатын жүргізуде тәуелсіз.

4. Билік жүргізетін органдарының болуы. Бұл органдарда тек қана басқару қызметімен шұғылданатын адамдар болады.

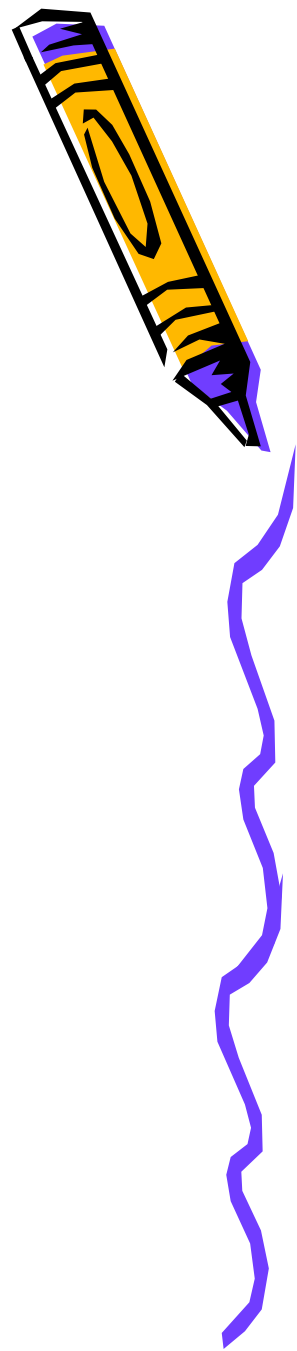
5. Заң шығару құқығы болады және заңдарды мемлекеттің аумағында тұратындардың бұлжытпай орындауы.

6. Мемлекеттің басқару органдарының аппаратын ұстауы және әлеуметтік мәселелерді шешу үшін салық жинауы.

Мемлекеттің нысаны :

- **басқару нысаны**
- **мемлекеттік құрылым нысаны**
- **саяси режим**

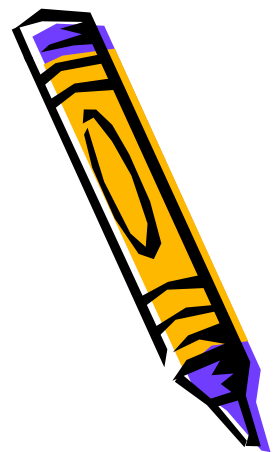

Басқару нысанына

оның жоғарғы, орталық және жергілікті органдарының құрылу жолдары, олардың қарым-қатынасының принциптері және оларды сайлаудың түрлері мен ерекшеліктері жатады.

Мемлекеттің басқару жолы **монархия және республика** деп екі түрге бөлінеді. Монархияда жоғарғы билік бір адамның қолында болады және бұл билік мұрагерлікпен беріледі.

Мысалы, оған жататындар Англия, Бельгия, Норвегия, Швеция, Жапония және Дания елдері.

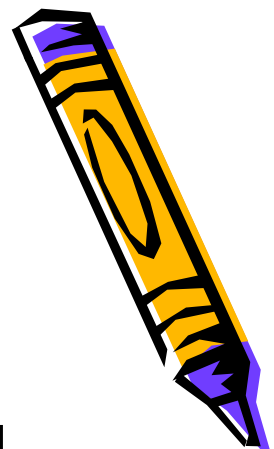
Мемлекеттік құрылым нысаны

Бұл - мемлекеттің жергілікті әкімшілікке бөлінуі, сол бөлімдердің бір-бірімен қатынасы және мемлекет пен бөлімдердің арасындағы байланыстары. Мемлекеттер осы бойынша унитарлық, федеративтік және конфедеративтік болып үшке бөлінеді. Мысалы: Қазақстан Республикасы унитарлық мемлекет - оның жері тұтас, ол бөлінбейді және оған қол сұғуға болмайды.

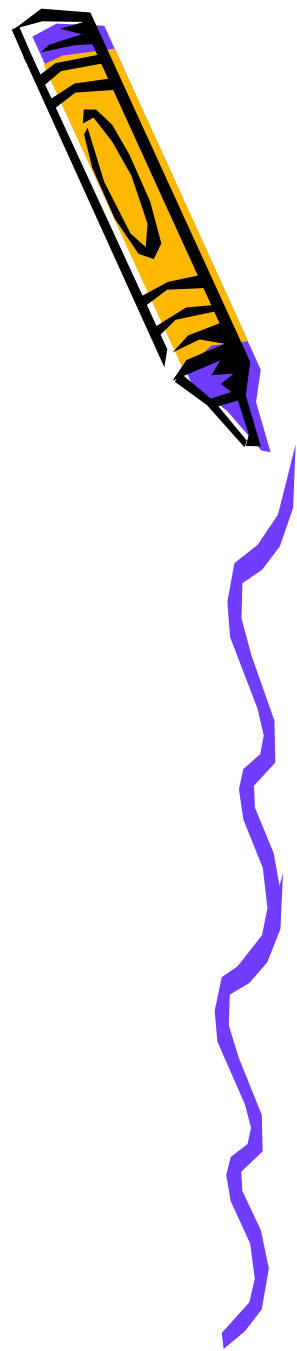
Саяси режим

Мемлекеттің саяси режимін, оның қолданатын әдістерінен, азаматтарды құқықтары мен бостандықтарының дамуы және кепілдіктері, демократиялық институттарды қолдануынан білуге болады. Саяси режим демократиялық, демократияға қарсы болған режимдер болып бөлінеді.

Мемлекеттің ішкі қызметтеріне:

- экономикалық;
- әлеуметтік;
- қаржы реттеу;
- мәдениет бағытындағы;
- экологиялық;
- құқықтық тәртіпті реттеу жатады.

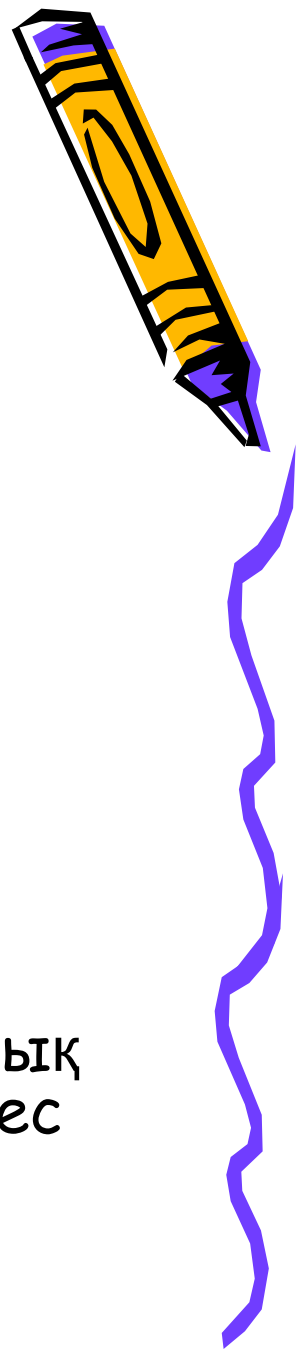

Сыртқы қызметтеріне:

- шет мемлекеттермен екі жақты пайдалы қарым-қатынастарды дамыту;
- мемлекетаралық саяси ынтымақтастықты дамытып, жақсарту;
- мәдени және ғылыми-техникалық ынтымақтастықты қалыптастыру;
- дүниежүзілік ғаламдық мәселелерді реттеп, іске асыру;
- мемлекеттің қорғанысын, қауіпсіздігін қамтамасыз етуді және т. б. жатқызуға болады.

Құқықтық мемлекеттің негізгі сипаттары :

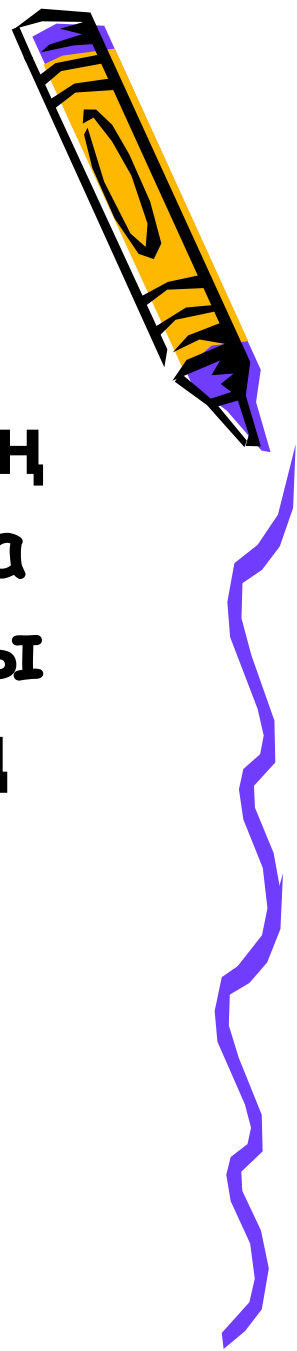

- Заңның үстемдік етуі.
- Мемлекеттік биліктің бөлінуі.
- Тұлға мен мемлекеттің өзара жауаптылығы.
- Азаматтардың құқықтары мен бостандықтарының шын мәнділігі, олардың құқықтық және әлеуметтік қорғалатындығы.
- Саяси және идеологиялық плюрализмнің болуы.
- Азаматтық қоғамның қалыптасуы.
- Ішкі заңдардың көпшілік таныған халықаралық құқықтық нормалар мен принциптеріне сәйкес келуі.

ҚҰҚЫ Қ

Мемлекет орнатқан және оның күшімен қорғалатын, жалпыға бірдей қоғамдық қатынастарды реттейтін тәртіп ережелерінің (нормалардың) жиынтығы.

Құқықтың екі түрлі түсінігі болады:

- *біріншісі* – құқықтың объективтік түсінігі қоғамның объективтік дамуына сәйкес жаңа қатынастардың қалыптасуы;
- *екіншісі* – құқықтың субъективтік түсінігі объективтік қалыптасқан қатынастарды реттейтін, басқаратын нормативтік актілерді уақытында қабылдап бекіту.

Құқықтың негізгі функциялары :

- Құқықтың реттеу функциясы - нормативтік актілер арқылы қоғамдық қатынастардың байланысын, орындалу жолдарын, бағыттарын анықтап отыру.
- Құқықтың қорғау функциясы - нормативтік актілердің қоғамдағы қарым-қатынасқа ықпалын, әсерін күшейту, жаман қатынастарға тыйым салу.

Құқықтық норма

құқықтық норма - қоғамдағы қатынас субъектілерінің құқықтары мен міндеттерін реттеп, басқарып отыратын жалпыға бірдей мемлекетпен қамтамасыз етілетін ереже - қағида.

Құқықтық норманың элементтері: диспозиция, гипотеза, санкция.

- **Диспозиция** – қатынастың мазмұны мен субъектілердің құқығы мен міндеттерін көрсетеді. Мысалы, екі немесе көп жақты мәмілелер мен шарттардағы тұлғалардың міндеттері мен құқықтары айқын көрсетілуі (ҚР Азаматтық кодексінің 482 бабы).
- **Гипотеза** – диспозиция қашан басталады, аяқталады, нормативтік кесім қалай орындалуы керек, осы жағдайларды көрсетеді. Мысалы, бұзақылық үшін жауапқа тартылатын адам қоғамдық тәртіпті бұзуы керек (ҚР Қылмыстық кодекстің 7-бабы). Гипотезаның жалпылама күрделі, альтернативтік түрлері бар.
- **Санкция** – құқықтық норманың диспозициясы бұзылған жағдайда қолданылатын жағымсыз шараны көрсететін құқықтық норманың бөлшегі. Санкцияда мемлекет қандай іс-әрекеттерді, мінез-құлықты қолдамайтындығын көрсетеді. Санкцияның түрлері: абсолютті-анық, баламалы, салыстырмалы.

Құқықтың нысаны - мемлекеттік биліктің нормаға, заңға айналу түрлері, олар:

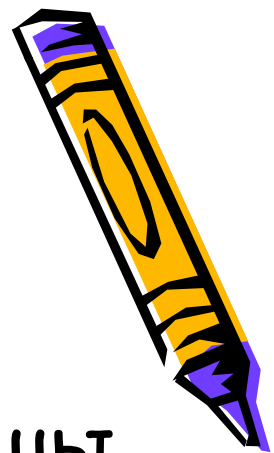
1. **Құқықтық әдет-ғұрып.** Бұл құқықтың негізгі қоғам тарихында мемлекеттің қалыптасу кезеңінде өмірге келген құқық нысаны. Әдет-ғұрып нормалары адамдардың қарым-қатынасында ғасырлар бойы қолданылған, өмірде жан-жақты тәжірибе арқылы қалыптасқан.
2. **Құқықтық прецедент** - соттың және әкімшілік органның нақты бір істі - мәселені қарап, реттеп, шешім қабылдаған кесімдері басқа істерді, реттеп шешуге негізгі норма бола алады. Бұл шешімдер нормативтік актілердің бір түрі.
3. **Нормативтік шарттар** - қоғамдағы қатынастардың негізі бола алады. Мысалы: Германия Федеративтік Республикасы мен Германия Демократиялық Республикасының бірігу шарты, мемлекеттердің арақатынасындағы шарттар, кәсіпшілер одағының ұжымдық шарттары т. б.
4. **Референдумда қабылданған нормативтік кесімдер** - заңның бір түрі. Сондықтан бұл кесімдер құқықтың ең күрделі, ең басым негізі. Референдум жалпы мемлекеттік түрде және жергілікті мақсатпен өткізіледі.
5. **Нормативтік-құқықтық кесім** - мемлекеттік органның қабылдаған, бекіткен кесімі. Қоғамдағы қарым-қатынастардың басым көпшілігі осы нормативтік кесімдер арқылы реттеліп, басқарылады.

Заң

Мемлекеттің ең жоғарғы басқарушы органының шығарған, қабылдаған ең жоғары күші бар нормативтік кесім.

Барлық заңдар және заңға тәуелді нормативтік кесімдердің Конституцияға сәйкес болуын Заңның үстемдігі дейді.

Заңның белгі, нышандары :

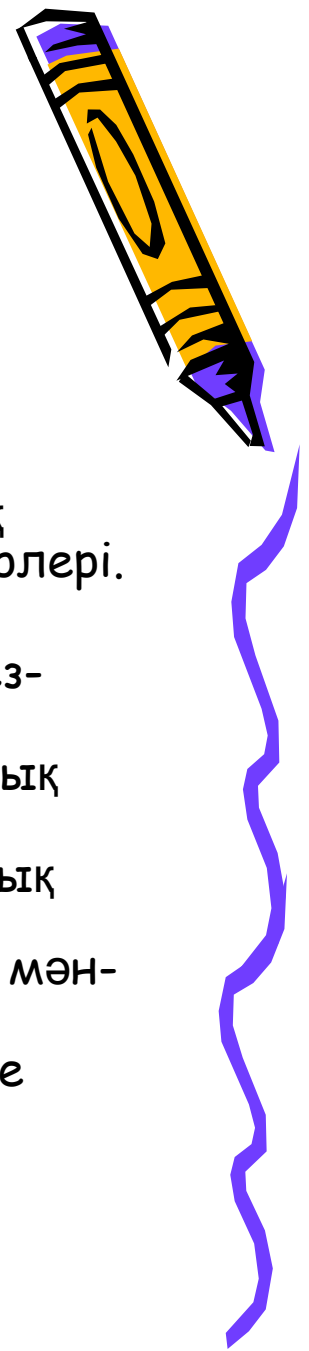

1. Мемлекеттің ең жоғарғы басқарушы органы немесе референдумда қабылданған, бекіткен кесімі.
2. Ең күрделі мәселелер туралы қабылданған кесім.
3. Заңның өзіне тән арнаулы процедурасы бар, ол төрт кезеңнен тұрады: заң жобасын жасап, ұсыну; жобаны талқылау; заңды қабылдау, бекіту; заңды жариялау.
4. Заңды ешкім өзгертпейді, толықтырмайды. Тек қана қабылдаған орган өзгерте алады, толықтырады.

 Заң - барлық нормативтік актілердің негізі, дінгегі. Қоғамда заңның үстемдігі қалыптасу керек.

2-тақырып. Құқықтық қатынастар. Заңи мінез-құлық және құқықбұзушылық. Заңдық жауапкершілік.

- Құқықтық қатынастар ұғымы және ерекшеліктері. Құқықтық қатынастар құрамы. Субъективті құқық және заңдық міндет.
- Құқықтық қатынастар субъектілері мен объектілері. Құқықтық қатынастардың жіктелінуі. Заңдық фактілер ұғымы және түрлері.
- Құқықты жүзеге асыру нысандары. Құқықты түсіндіру.
- Заңи мінез-құлық ұғымы және белгі-нышандары. Заңи мінез-құлық түрлері және ниеттері.
- Құқық бұзушылық ұғымы, белгі-нышандары. Құқықбұзушылық құрамы. Құқықбұзушылық түрлері.
- Заңдық жауапкершілік ұғымы және белгі-нышандары. Заңдық жауапкершілік қағидалары. Заңдық жауапкершілік түрлері. Заңдық жауапкершілікті және құқыққа қайшылықты жоятын мән-жайлар.
- Тәртіп, құқықтық тәртіп және заңдылық. Құқықтық сана және құқықтық мәдениет.

Құқықтық қатынастар

құқыққа байланысты, құқық негізіндегі қатынастар болып табылады. Бұл үшін бір-бірімен байланысты үш негіз болуы керек: 1) құқық нормасы; 2) субъективтік құқықтар мен міндеттер; 3) заңға негізделген айғақ болуы керек.

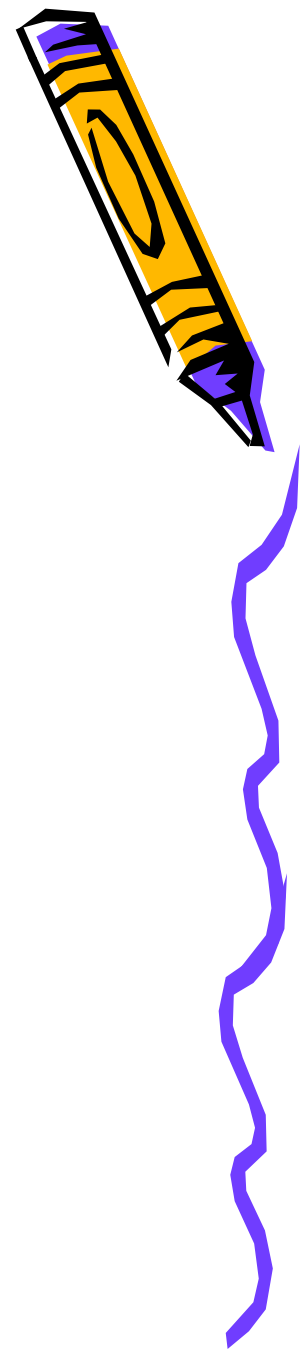
Құқықтық қатынастардың белгілері:

- а) бұл әлеуметтік субъектілер арасындағы екіжақты нақты байланысты білдіретін қоғамдық қатынас;
- ә) ол құқық нормаларының негізінде қалыптасады, яғни, құқық нормаларының жалпы талаптары субъектілер мен нақты жағдайларға қатысты жеке дараланады;
- б) бұл тұлғалар арасында субъективтік құқықтар мен заңды міндеттер арқылы қалыптасатын байланыс;
- в) бұл ерікті қатынас, себебі, оның пайда болуы үшін оның қатысушыларының еркі қажет;
- г) бұл мемлекетпен қорғалатын және қамтамасыз етілетін қатынастар.

Құқықтық қатынастардың құрамы төрт элементтен тұрады:

- субъект
- объект
- субъективтік құқық
- заңды міндеттер

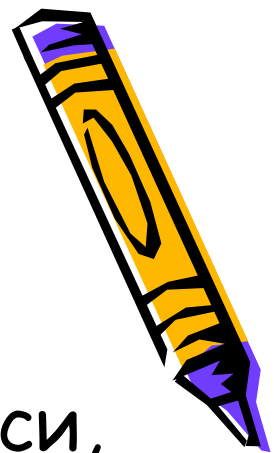
Құқықтық қатынастардың субъектісі - жеке адам және заңды тұлғалар.

Қазақстан Республикасының азаматтары, басқа елдердің азаматтары сондай-ақ азаматтығы жоқ адамдар (апатридтер) жеке тұлғалар болып ұғынылады. **Заңды тұлғалар:** мемлекет, мемлекеттік аппарат - мекемелер, лауазымды тұлғалар, қоғамдық бірлестіктер, одақтар, ұйымдар, ұжымдар заңды түрде құрылып, бекітілсе, тіркелсе толық түрде құқықтық және әрекет қабілеттілігі бар деп саналады. Қатынастың субъектісі болу үшін олардың құқықтық қабілеттілігі және әрекеттілігі қалыптасуы керек.

Құқықтық қатынастың объектісі (заты) -

қоғамдағы көп түрлі, көп салалы саяси, экономикалық, әлеуметтік, мәдениеттік, азаматтық, қылмыстық, әкімшілік, еңбектік және т. б. қарым-қатынастар. Материалдық дүние-заттар, рухани-шығармашылықтың өнімдері, жеке мүліктік емес игіліктер, құқық субъектілерінің мінез-құлқы және құқық қатынастарының нәтижелері - құқық қатынастарының объектілері.

Субъективтік құқық-

бұл субъектінің өз мүдделерін қанағаттандыруға мүмкіндік беретін заңды мүмкін жүріс-тұрыс шамасы. Субъективтік құқық бар жерде заңды міндеттер болады. Бұл екеуі бір-бірінсіз бола алмайды. Себебі қатынастардың көпшілігінде екі жақты субъектілердің құқықтары бар және соған сәйкес екі жақты субъектілердің міндеттері бар.

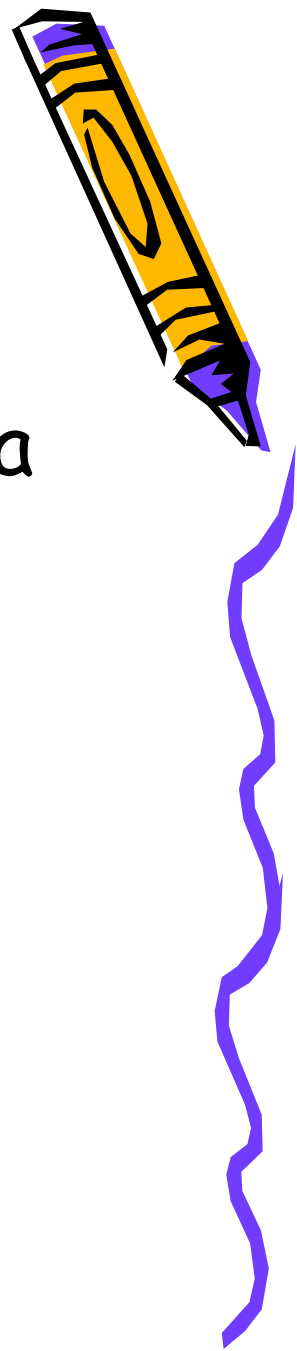
Заңды міндет

бұл заңды қажет жүріс-тұрыс шамасы. Міндет-бұл субъективтік құқықтың жүзеге асырылуының кепілі. Заңды міндеті бар тұлға оны өз еркімен орындамаса, мемлекеттің мәжбүрлеу күші қолданылады. Мысалы, ата-ана өз баласын асырап, бағып, тәрбиелеуге міндетті. Егер бұл міндетін орындамаса, заңда белгіленген шара қолданылады. Міндет заңды тұлғаларға да жүктеледі.

Заңға негізделген айғақтар

құқықтық қатынастардың пайда болуымен, өзгеруімен немесе тоқтауымен құқық нормалары арқылы байланыста болатын тіршілік жағдайлары.

Оқиғалар және әрекеттер

Оқиғалар - адамдардың бұл субъектілердің еркіне тәуелсіз пайда болады. Мысалы, табиғат апаты, өлім және т.б адам өлімі мұрагерлік құқықты тудырады, ал пенсия жасына жету, зейнетақы алуға мүмкіндік береді.

Әрекеттер - адамдармен пайда болатын заңға негізделген айғақтар. Олар құқыққа сай (заңды әрекет) және құқыққа қарсы әрекеттер (заңсыз әрекет) болып бөлінеді.

Құқықтық нормаларды жүзеге асыру:

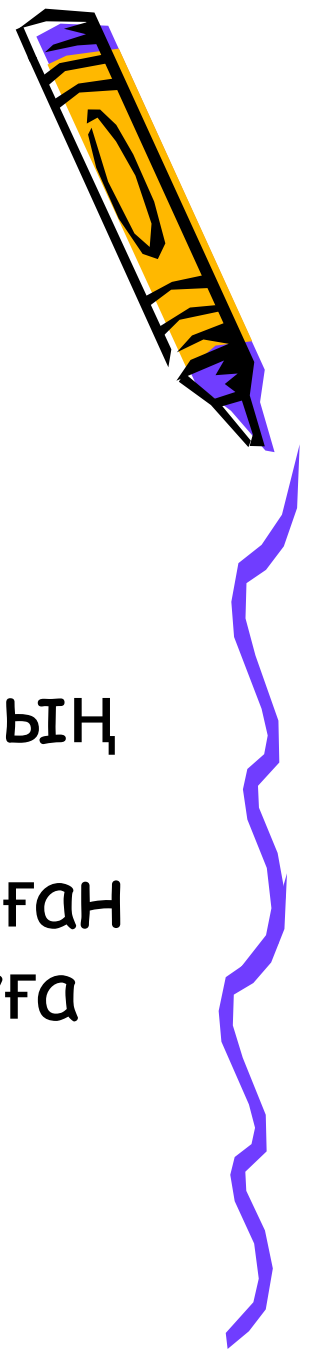

- 1) сақтау-қолданыстағы құқықпен тыйым салынған әрекеттерден бас тарту;
- 2) орындау-оң мазмұнды заңды міндеттерді орындауға байланысты белсенді әрекеттерді жүзеге асыру;
- 3) пайдалану-олар арқылы тұлғаның өз мүддесін қанағаттандырылатын субъективтік құқықтарды жүзеге асыру;
- 4) қолдану-құзіретті органдардың нақты бір заңды істі шешуге байланысты биліктік қызметі, нәтижесінде сәйкес жеке ак қабылданады.

Құқық нормаларын түсіндіру

бұл мемлекеттің, лауазымды тұлғалардың, қоғамдық ұйымдардың, жекелеген азаматтардың құқық нормаларының мазмұнын түсіндіруге, оларда көрініс тапқан билік басында тұрған әлеуметтік күштердің еркін ашуға бағытталған қызметі.

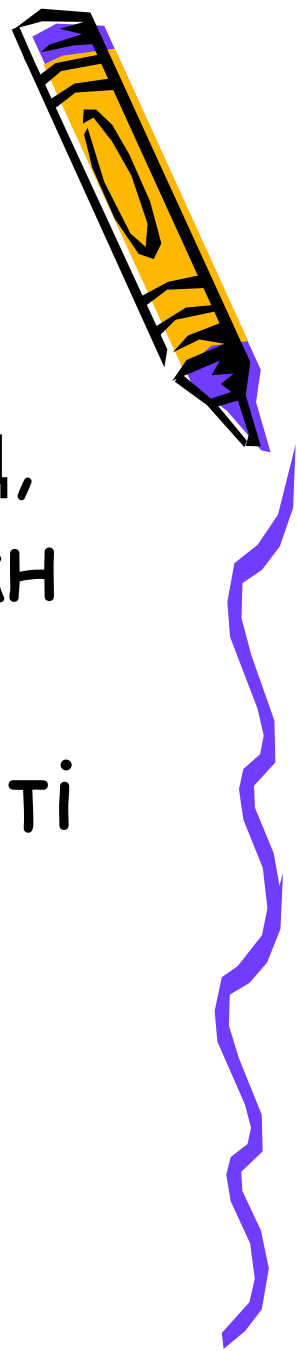
ҚҰҚЫҚТЫҚ МІНЕЗ-ҚҰЛЫҚ

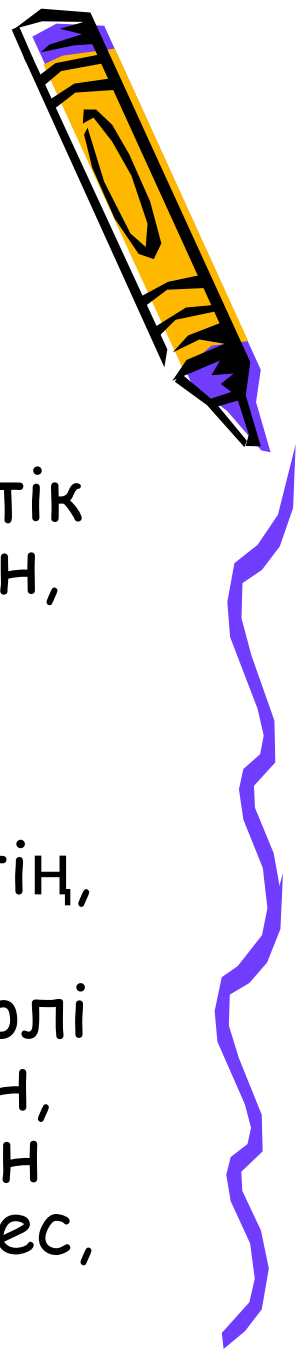
бұл субъектілердің құқық нормаларына және әлеуметтік маңызды мақсаттарға сай келетін жүріс-тұрысы.

Құқықбұзушылық

бұл қоғамның, мемлекеттің,
тұлғаның мүдделеріне нұқсан
келтіруші, тұлғаның кінәлі,
құқыққа қайшы, қоғамға қауіпті
әрекеті.

Әлеуметтік қауіптілігіне қарай барлық құқықбұзушылықтар қылмыстарға және теріс қылықтарға бөлінеді.

- Қылмыстар-бұл қоғамға ерекше қауіптілікпен ерекшеленетін, әлеуметтік маңызды мүдделерге нұқсан келтіретін, нұқсан келтірушіліктен қылмыстық заңнамамен қорғалатын қылмыстық құқықбұзушылықтар.
- Теріс қылықтар-әлеуметтік қауіптіліктің, қылмысқа қарағанда, аз дәрежесімен ерекшеленеді, қоғамдық өмірдің әр түрлі салаларында жүзеге асырылуы мүмкін, әр түрлі нұқсан келтіру объектілері мен заңды салдарға ие. Олар үшін жаза емес, әр түрлі шаралар көзделген.

Құқықбұзушылықтың құрамы:

1. Құқықбұзушылықтың субъектісі-бұл осы әрекетті немесе әрекетсіздікті жасаған құқықты әрекетқабілетті жеке тұлға немесе әлеуметтік ұйым.

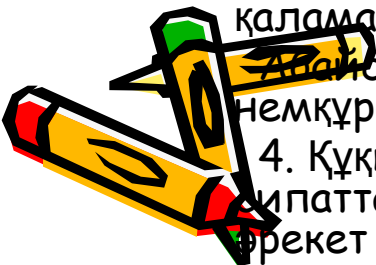
2. Құқықбұзушылықтың объектісі-бұл осы құқықбұзушылықтың неге бағытталғанын көрсетеді. Объектінің түрлік және тектік түрлерін бөліп қарастырады. Тектік объект ретінде қоғамдық қатынастар орын алса, түрлік объектіге өмір, денсаулық, абырой, мүлік және т.б. жатады.

3. Құқықбұзушылықтың субъективтік жағы-бұл тұлғаның өз әрекетіне және оның салдарына деген субъективтік қатынасын сипаттайтын белгілердің жиынтығы. Бұл жерде басты категория болып кінә табылады. Кінә дегеніміз тұлғаның өзі жасаған құқыққа қайшы әрекетіне психологиялық қатынасы.

Кінәнің екі түрі болады: қасақаналық және абайсыздық. Қасақаналық тікелей және жанама болып бөлінеді. Тікелей қасақаналықта тұлға өз әрекеттерінің қоғамға қауіпті сипатын сезінеді, зиянды салдардың туу мүмкіндігін түсінеді және осы салдардың тууын қалайды. Жанама қасақаналықта тұлға өз әрекеттерінің қоғамға қауіпті сипатын сезінеді, зиянды салдардың туу мүмкіндігін түсінеді және осы салдардың тууын қаламаса да, олардың туындауына саналы түрде жол береді.

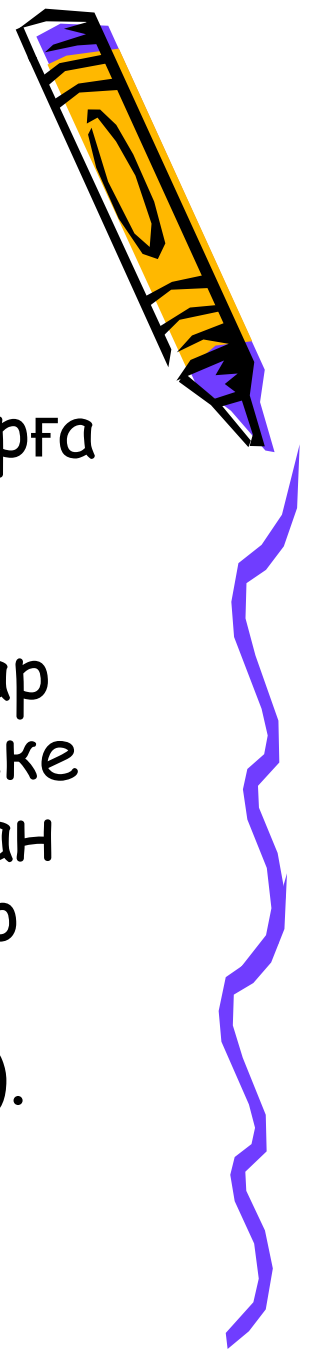
Абайсыздықтың да екі нысаны болады: менмендік және немқұрайдылық.

4. Құқықбұзушылықтың объективтік жағы-бұл осы құқықбұзушылықты сипаттайтын сыртқы белгілердің жиынтығы, оларға мыналар жатады: а) әрекет немесе әрекетсіздік; ә) құқыққа қайшылық; б) зиянды нәтиже; в) әрекет (әрекетсіздік) пен зиянды салдардың арасындағы себепті байланыс

Заңды жауапкершілік

бұл құқықбұзушылық жасаған тұлғаларға заңнамамен көзделген мемлекеттік мәжбүрлеу шараларын белгілі бір іс жүргізушілік тәртіпте қолдану. Шаралар мынадай сипатта болуы мүмкін: а) жеке сипаттағы шаралар (бас бостандығынан айыру); ә) мүліктік сипаттағы шаралар (айыппұл); б) ұйымдастырушылық сипаттағы шаралар (жұмыстан босату).

Заңды жауапкершіліктің қағидалары:

1) заңдылық-жауапкершіліктің тек құқықбұзушылық (яғни, құқықәрекетқабілетті тұлға жасаған кінәлі, құқыққа қайшы әрекет немесе әрекетсіздік) үшін ғана қолданылатынын білдіреді;

2) әділеттілік-жазаның кінәға сәйкестігін, теріс қылықтар үшін қылмыстық санкцияларды белгілеуге жол берілмейтіндігін, кінәліге бір құқықбұзушылық үшін тек бір ғана жазаны тағайындауды білдіреді;

3) негізділік-істің жағдайларын объективтік түрде зерттеуді және нақты жазалау шарасын заңға сәйкес анықтауды білдіреді;

4) ізгілік (гуманизм)-адамның қадір-қасиетін қорлайтын жазалау шараларын белгілеуге және қолдануға тыйым салуды білдіреді;

5) жауапкершіліктің міндетті түрде болатындығы-жасалған қылмыс үшін заңды жауапкершіліктің міндетті түрде туындайтынын білдіреді;

6) мақсаттылық-құқықбұзушыға қатысты таңдалған жазаның заңды жауапкершіліктің мақсаттарына сәйкестігін білдіреді.

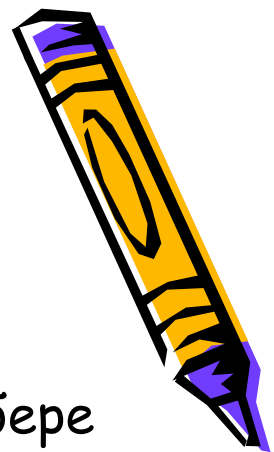
Заңды жауапкершілікті жоятын жағдайлар:

1) есі дұрыс еместік-тұлғаның өз әрекеттеріне есеп бере алмауы;

2) қажетті қорғаныс-мемлекеттің, қоғамның тұлғаның мүдделерін қоғамға қауіпті нұқсан келтіруден қорғау барысында нұқсан келтіруші тұлғаға зиян келтірумен сипатталады; алайда, қажетті қорғаныс шегінен асып кетпеуі тиіс, яғни, қорғанудың нұқсан келтірушіліктің қоғамға қауіптілігінің сипаты мен дәрежесіне айқын түрде сәйкес келмеуі орын алмауы тиіс;

3) аса қажеттілік-мемлекеттің, қоғамның, тұлғаның мүдделеріне қауіп төндіруші әрекетті жою жағдайында мүмкін, қойылатын шарт-бұл қауіп басқа құралдармен жойыла алмауы қажет және аса қажеттіліктен туындаған зиян алдын алған зияннан аз болуы тиіс;

4) қоғамға аса қауіптілігі жоқ құқықбұзушылық;
5) казус (жағдай) және т.б.

Заңдылық-бұл қоғамдық қатынастардың барлық қатысушыларының құқық нормаларын қатаң түрде сақтауы.

Заңдылықтың қағидалары

1) заң үстемдігі-барлық нормативтік және жеке құқықтық актілердің заңға бағыныстылығын білдіреді;

2) заңдылықтың тұтастығы-нормативтік актілерді түсіну мен қолдану елдің бүкіл аумағында бірдей болуы тиіс дегенді білдіреді;

3) заңдылықтың мақсатқа сәйкестігі-құқықшығармашылық және құқықты жүзеге асыру қызметінің қоғамның мақсаттары мен міндеттеріне жауап беретін ең дұрыс түрлерін қатаң түрде заңдардың шегінде таңдау қажеттігін, заңдылық пен мақсатқа сәйкестілікті қарама-қарсы қоюды болдырмауды білдіреді, яғни, мақсатқа сәйкестілікті себеп қылып заңды бұзуға жол берілмейді;

4) заңдылықтың шынайылығы-құқықтық ережелердің барлық қызмет түрлерінде іс жүзінде орындалуына жетуді және оларды кез-келген түрде бұзу міндетті түрде жауапкершілікті көздейтінін білдіреді.

Құқықтық тәртіп

бұл субъектілердің құқықтық мінез-құлығымен сипатталатын қоғамдық қатынастар жүйесі; бұл әлеуметтік байланыстардың реттелу жағдайы, заңдылықтың шынайы қоғамдық қатынастарға айналуының нәтижесі.

Құқықтық сана

бұл адамдардың құқыққа деген қатынасын көрсететін түсініктер мен сезімдердің, көзқарастар мен эмоциялардың, бағалаулардың жиынтығы түріндегі қоғамдық сананың ерекше нысаны.

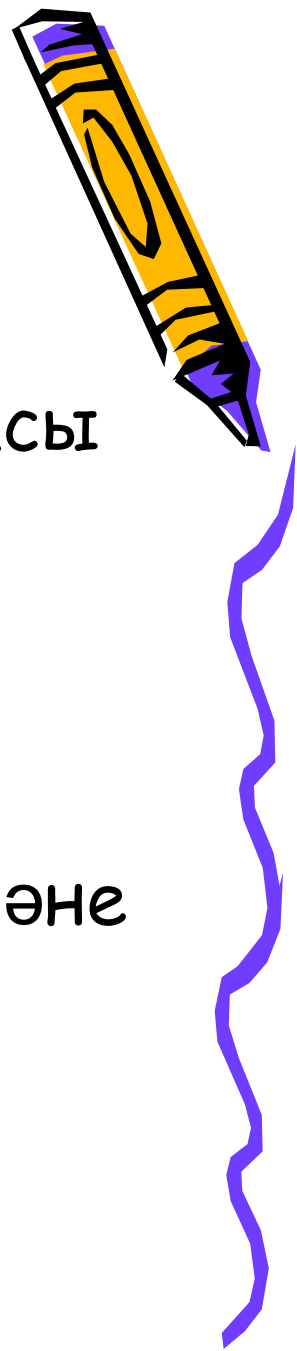

Құқықтық мәдениет

- 1) құқықтық шындықты сезімдік қабылдаудың және құқықтық ойланудың белгілі бір деңгейі;
- 2) халықтың заңдарды білуінің тиісті дәрежесі;
- 3) құқық нормаларды, олардың үстемдігін түсінудің жоғары деңгейі;
- 4) құқықшығармашылық және құқықты жүзеге асыру процестерінің сапалық жағдайы;
- 5) құқықтық қызметтің ерекше тәсілдері (құқыққорғау органдарының жұмысы, конституциялық бақылау және т.б.);
- 6) құқықтық қызметтің адамдар жасаған рухани және материалдық игіліктер түріндегі нәтижелері (заңдар, сот тәжірибесі, заңнама жүйесі және т.б.).

3-тақырып. Қазақстан Республикасының негізгі құқық саласы – Конституциялық құқық

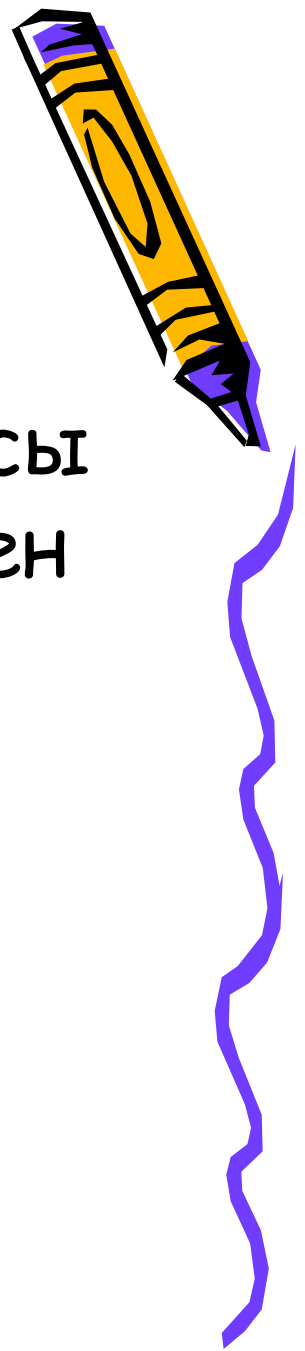

- ҚР Конституциялық құқығы құқық саласы және заң ілімі сапасында.
- Конституциялық-құқықтық нормалар және олардың түрлері.
- Конституциялық құқықтағы адам және азаматтың құқықтық мәртебесі.
- Азаматтық ұғымы. Азаматтықты алу және тоқтату.
- Сайлау құқығы.

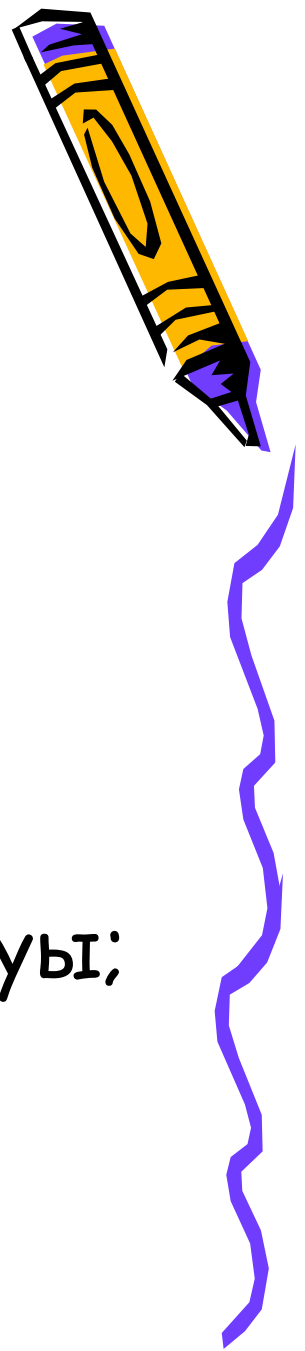
"Конституция"

деген сөздің латыннан аудармасы
"құрылғы", "жарғы", "заң" деген
мағыналарды білдіреді.

Конституцияның ерекшеліктері:

- қоғамдық қатынастардың негізін қалайды;
- құқықтың негізгі бастауы болып табылады;
- ең жоғарғы заңдылық күші бар;
- оның ерекше тәртіппен қабылдануы;
- тұрақтылығы.

Қазақстан Республикасын құрылған кезден бастап бірталай құқықтық актілер қабылданып, жаңа мемлекеттің заңды негізін қалай бастады. *Оларға жататындар:*

1. Қазақ ССР-нің Мемлекеттік егемендігі туралы декларациясы.
2. Қазақстан Республикасының мемлекеттік тәуелсіздігі туралы Заңы.
3. 1993 жылғы және 1995 жылғы Қазақстан Республикасының Конституциялары.

Қазіргі уақытта негізгі ҚҰҚЫҚТЫҚ ҚҰЖАТ

Қазақстан Республикасының 1995
жылғы 30 тамызда өткен
республикалық референдумында
қабылданған Конституциясы. Ол
тәуелсіздік кезіндегі
Конституциялық заңдардың
қағидаларын тұжырымдап, бір
арнаға келтірді.

ҚР Конституциясы бойынша мемлекеттік биліктің бірден-бір қайнар көзі - халық.

Халыққа, негізінен мемлекеттің ішкі және сыртқы саясатын анықтау құқығы берілген. Қазақстан халқы - тек қазақ ұлты емес, сонымен қатар Қазақстанмен тарихи тағдыры тығыз байланысты басқа ұлттар топтары. Халық дауыс беру, (референдум), талқылау, сондай-ақ Парламент депутаттарын сайлау арқылы мемлекеттік өмірдің маңызды мәселелерін шешуге қатысады. Президентті де тікелей халық сайлайды.

Егемендік

мемлекеттік биліктің бірлігін, үстемдігі мен тәуелсіздігін анықтайтын мемлекеттің мәні болып табылады. Аталған қасиеттер тығыз байланысты және солардың арқасында мемлекеттің азаматтарын жалпыға бірдей тең құқықпен мемлекеттік - құқықтық бірлікке топтастырып отырған Қазақстан Республикасының осындай егемендік жайына толық сипат бере алады.

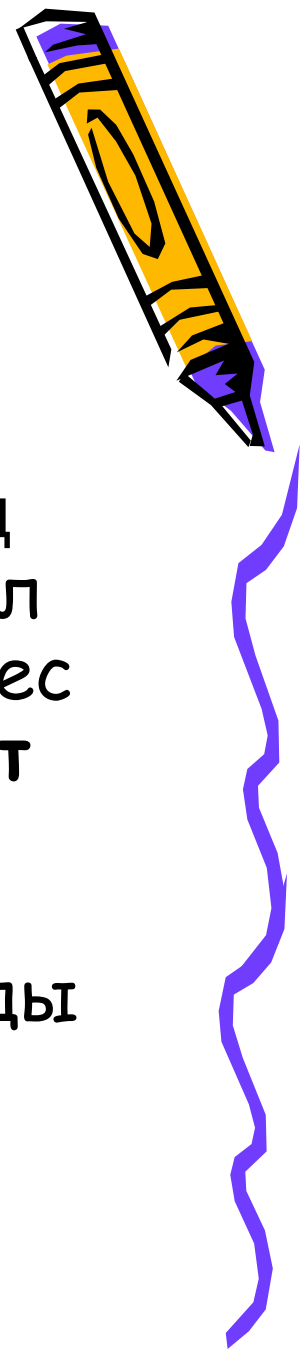
Республика мемлекеттік билігінің тәуелсіздігі

оның мемлекетаралық қатынастағы егемендігі. Қазақстан мемлекетінің басқа бір мемлекеттің билігіне бағынбауы, оның дербестігін, сөзсіз сыртқы саясаттық құқықтық субъектілігін білдіреді. Ешқандай басқа мемлекеттің Қазақстанның ішкі істеріне араласуға құқығы жоқ, өйткені ол - егеменді ел.

Республикадағы мемлекеттік билік біртұтас,

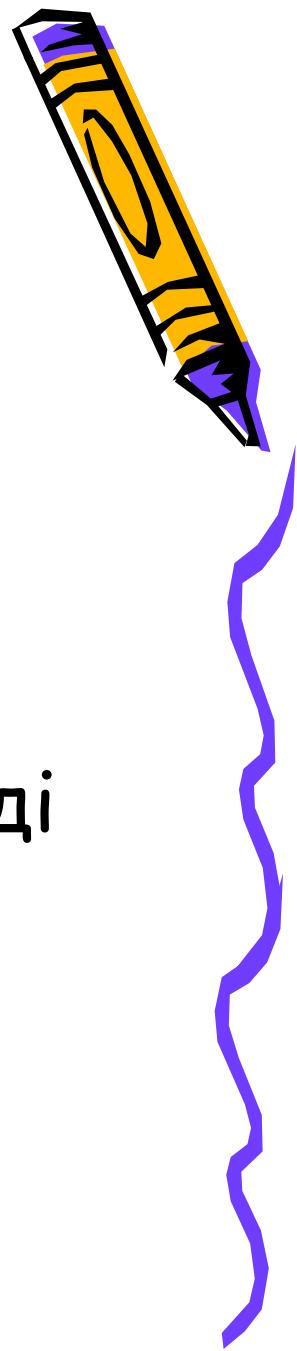
өйткені оның бірден-бір бастауы -
Қазақстан халқы және мемлекеттің
егемендігі бөлінбейді. Әйтсе де, бұл
билік өзінің бөліну принципіне сәйкес
заң шығарушы, атқарушы және сот
тармақтарына бөлініп, олардың
тежемелік әрі тепе-теңдік жүйесін
пайдалану арқылы жүзеге асырылады
(Конституцияның 3 - бабы).

Егемен Қазақстан Республикасының мемлекеттік рәміздері:

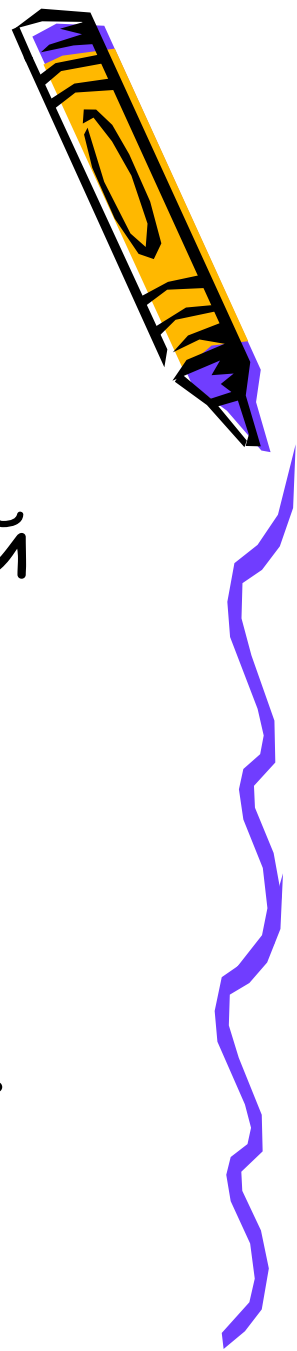
- Елтаңбасы
- Туы
- Гимні

Әр адам мемлекеттік рәміздерді
құрметтеуге міндетті.

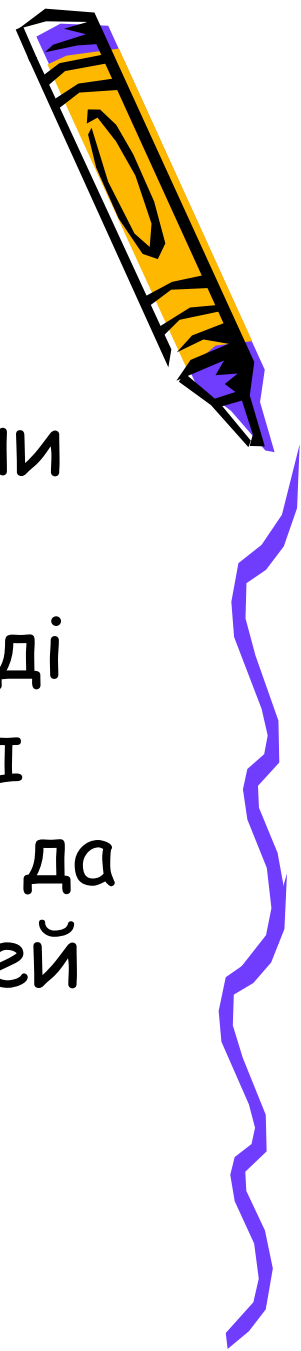
Демократиялық мемлекет

Қазақстан, ең алдымен,
Конституция қабылдап, тікелей
мемлекет басшысын және
Парламент сайлауға, өкілетті
мерзімі біткен соң, оларды
ауыстыруға халықтың
құрылтайшылық билігі бар ел.

Зайырлы мемлекет

Қазақстан Республикасында діни мекемелер мен дін ұстаудың мемлекеттен бөлектігін білдіреді және бұл жағдай Қазақстандағы ислам мен православиелік, тағы да басқа нанымдық ағымдарға бірдей қатысты.

Құқықтық мемлекет

жеке адам мен қоғам мүддесін қорғайтыны, заң үстемдігі мен құқық принциптеріне негізделіп құрылған мемлекет.

Әлеуметтік мемлекет

жекелеген топтарға немесе ұлыстарға емес қоғам мен адамға тұтас қызмет ететін мемлекет. Ол мемлекеттік қаржы көздері есебінен барлық азаматтарға мүмкіндігінше бірдей мөлшерде игіліктер көрсетіп, қоғамдағы ауыртпалықтарды да теңдей бөлу жолымен әлеуметтік теңсіздікті жеңілдетуге әрекет етеді.

Қазақстанда сайлау жүйесінің екі түрі қолданылады: төте сайлау және жанама сайлау.

Қазақстан Президенті, Мәжіліс және Мәслихат депутаттарын төте сайлау жүйесі арқылы сайланады. Мәжіліс депутаттарын сайлау жалпыға бірдей, тең және төте сайлау құқығының негізінде жасырын дауыс беру арқылы жүзеге асырылады. Мәжіліс депутаттарының кезекті сайлауы Парламенттің, жұмыс істеп тұрған сайлану өкілеттілігінің, мерзімі аяқталғанға дейінгі екі айдан кешіктірілмей өткізіледі.

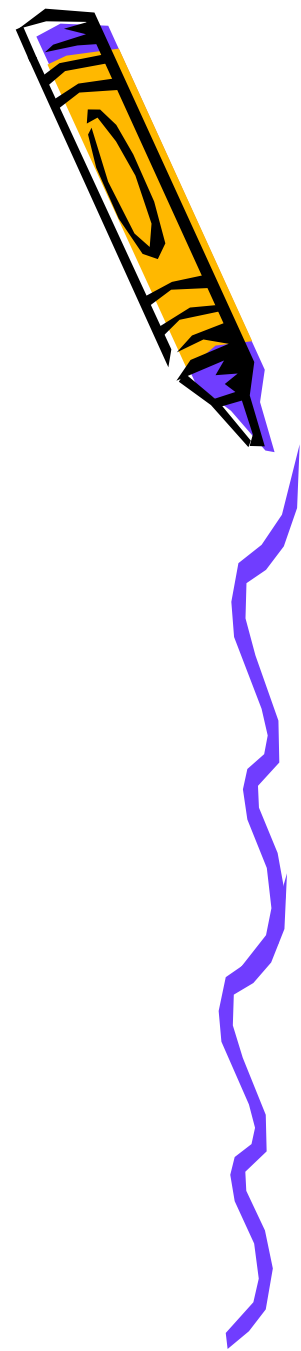
Жергілікті органдарды — мәслихаттарды жалпыға бірдей, тек, төте сайлау құқығы негізінде жасырын дауыс беру арқылы төрт жыл мерзімге халық сайлайды. Жиырма жасқа толған азамат мәслихат депутаты болып сайлана алады. Республика азаматы бір мәслихаттың ғана депутаты бола алады.

Сенат депутаттары жанама сайлау құқығы негізінде жасырын дауыс беру жолымен сайланады. Сайланған Сенат депутаттарының жартысы әрбір екі жыл сайын қайта сайланып отырады.

Адам құқықтары мен бостандықтары:

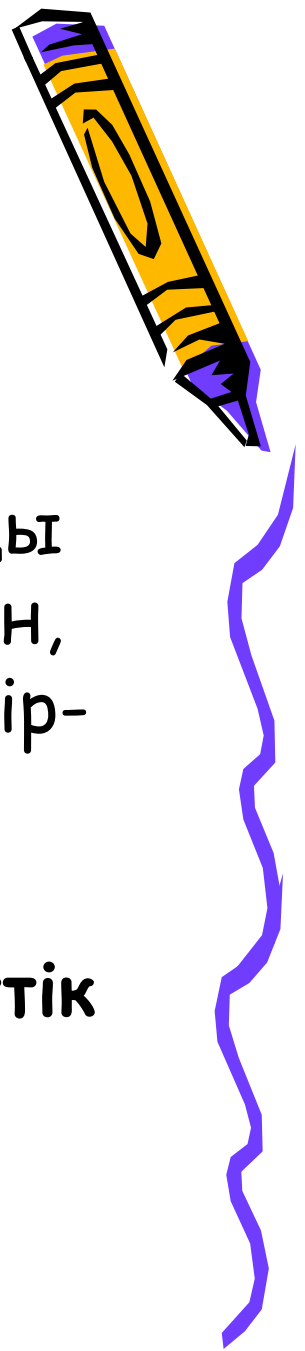
- Жеке немесе өзіндік,
- саяси,
- экономикалық және әлеуметтік топтарға бөлуге болады.

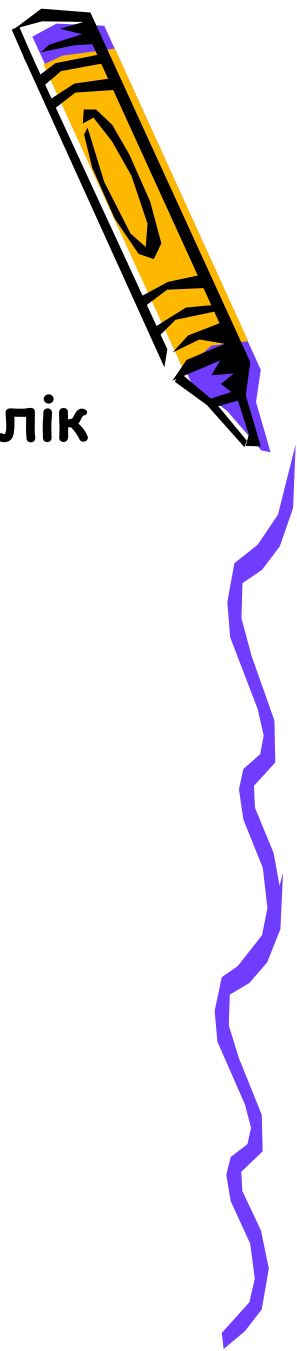
Қазақстан Республикасы азаматтарының негізгі міндеттері:

Қазақстан Республикасының Конституциясын және басқа заңдарды сақтау, басқа адамдардың құқықтарын, бостандықтарын, ар-намысы мен қадір-қасиетін құрметтеу, салықтар мен алымдарды төлеу, т. б. жатады.

Әр азамат Республиканың **мемлекеттік рәміздерін құрметтеуге міндетті.**

**4-тақырып. Қазақстан Республикасындағы
мемлекеттік басқару және әкімшілік құқық.
Әкімшілік жауапкершілік**

- **Әкімшілік құқықтың пәні мен әдісі. Әкімшілік құқықтың қайнар көздері.**
- **Әкімшілік-құқықтық нормалар ұғымы, олардың ерекшеліктері.**
- **Әкімшілік-құқықтық қатынастар, олардың түрлері мен ерекшеліктері.**
- **Әкімшілік құқықбұзушылық ұғымы, оның белгі-нышандары.**
- **Әкімшілік жауапкершілік ұғымы, оның қағидалары.**
- **Әкімшілік шаралардың түрлері.**

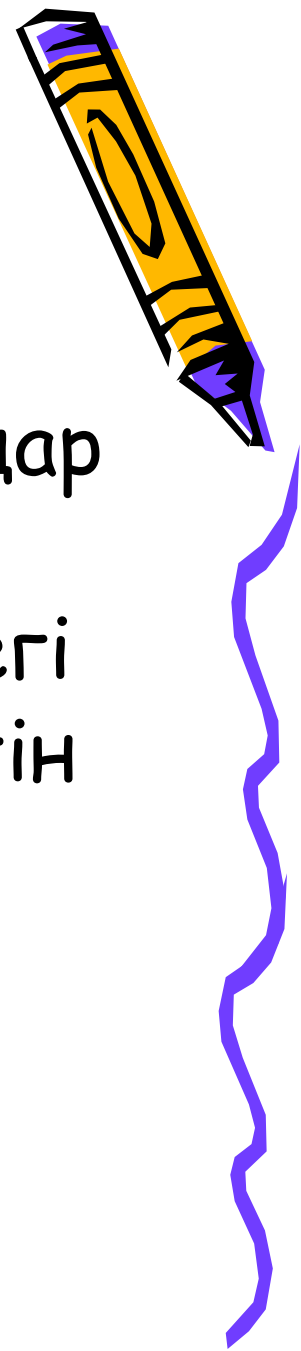
Әкімшілік құқық

мемлекеттік басқарушы органдардың басқарушы-жарлықшы қызметін реттейтін құқықтық нормалар жиынтығы. Әкімшілік құқығы құқық жүйесі салаларының бір түрі ретінде, қоғамдық қатынастады реттейтін, мемлекетті басқару қызметі үрдісінде пайдаланылатын мемлекеттік аппараттың тәртіптелген жұмысын қамтамасыз ететін құқық.

Әкімшілік-құқықтық нормалар дегеніміз

заң шығарушы, атқарушы органдар
орнататын, рұқсат етілген іс-
қимылды және атқару билігіндегі
қоғамдық қатынастарды реттейтін
ережелер.

Әкімшілік құқығының қайнар көздеріне

Қазақстан Республикасының
Конституциясы, Қазақстан
Республикасының 2001 жылғы 30
қаңтарында қабылданған "әкімшілік
құқық бұзушылық" кодексі және
басқа да құқықтық-нормативтік
кесімдер жасайды.

Атқарушы билік

Мемлекеттік басқару органдары жүйесінен тұрады, ал бұл жүйеге Үкімет, министрліктер, мемлекеттік комитеттер мен мекемелер, жергілікті атқарушы органдар, мемлекеттік кәсіпорындар және мемлекеттік мекемелердің әкімшіліктері жатады.

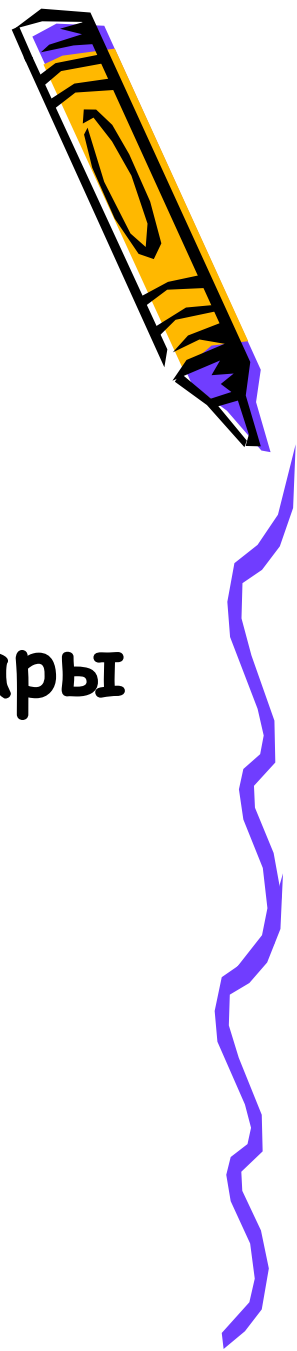

Қазіргі кезде төмендегі салалар бойынша республиканың мынадай орталық атқарушы органдары бар:

А. Экономика салалары бойынша;

Б. Әлеуметтік мәдениет салалары бойынша;

В. Әкімшілік саяси қызмет салалары бойынша.

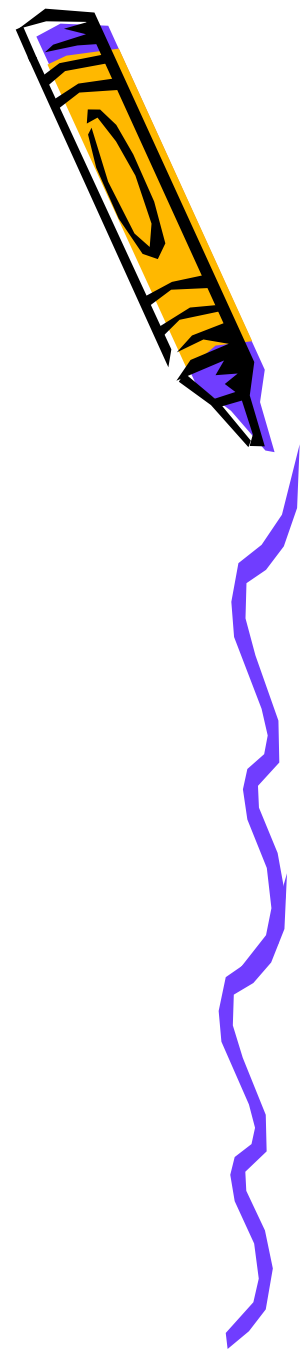

ҚР әртүрлі ұйымдық-құқықтық нысандарда қалыптасып, қызмет атқарып жатқан мына төмендегідей орталық атқарушы органдардың түрлері бар:

А. Қазақстан Республикасының министрліктері;

Б. ҚР агенттіктері;

В. ҚР орталық атқарушы органдарының ведомстволары.

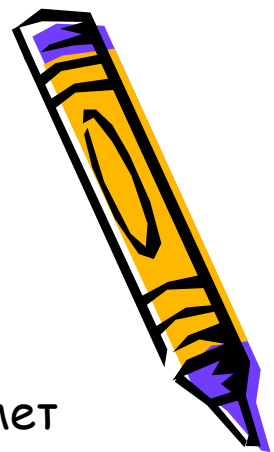
Мемлекеттік қызмет

Мемлекет қызметінің бір саласы және мемлекеттік қызметшілердің мемлекеттік органдардағы биліктің міндеттері мен функцияларын іске асыруға бағытталған лауазымдық өкілеттілігін атқару жөніндегі қызметі болып табылады.

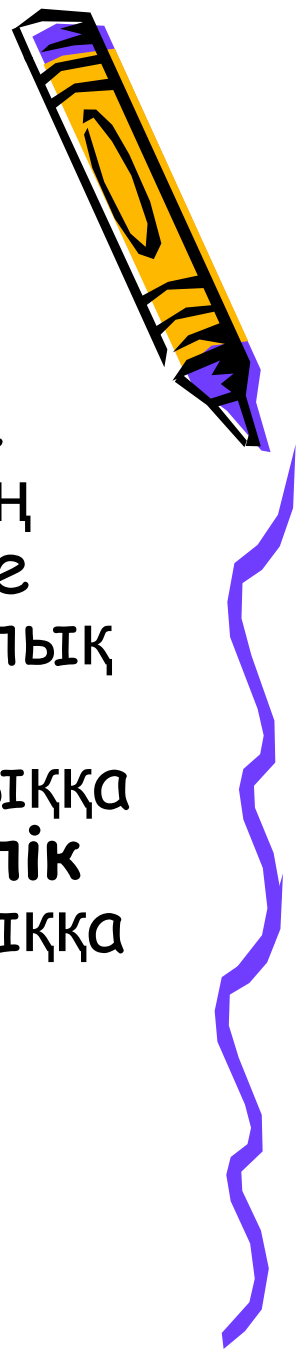
Қазақстан Республикасында мемлекеттік қызметтің ұйымдастырылуы мен атқарылуы келесі принциптерден негіз алады :

заңдылық, қазақстандық патриотизм, мемлекеттік қызмет жүйесінің біртұтастығы; азаматтар құқықтарының, бостандықтарының және заңды мүдделерінің мемлекет мүдделері алдындағы басымдылығы; мемлекеттік қызметтің жалпыға ашықтығы, Республика азаматтарының мемлекеттік қызметке қол жеткізуе және өз қабілеттері мен кәсіби даярлығына сәйкес мемлекеттік қызмет бойынша жоғарылатуға тең құқығы; Жоғарыда тұрған мемлекеттік органдар мен лауазымды адамдар өз өкілеттігі шегінде қабылдаған шешімдердің бағынысты мемлекеттік қызметшілер мен төменгі мемлекеттік органдар қызметшілерінің орындауы үшін міндеттілігі; мемлекеттік қызметшілердің бақылауда болуы және есептілігі; Мемлекеттік қызметшілердің құқықтық және әлеуметтік қорғалуы; мемлекеттік қызметшілерді қызметтік міндеттерін адал, ынталы атқарғаны, ерекше маңызды және күрделі тапсырмаларды орындағаны үшін көтермелеу; мемлекеттік қызметшілердің қызметтік міндеттерін орындамағаны не тиісінше орындамағаны және өздерінің өкілеттігін асыра пайдаланғаны үшін жеке жауаптылығы.

Әкімшілік құқық бұзушылық

құқыққа қарсы, кінәлі (қасақана немесе абайсыздықта жасалған) жеке адамның немесе заңды тұлғаның әрекеті немесе әрекетсіздігі. Әкімшілік құқық бұзушылық азаматтардың, қоғам мен мемлекеттің мүдделеріне зиян келтіретін және құқыққа қарсы әрекет боып табылады. **Әкімшілік құқық бұзушылықтың белгілері:** құқыққа қарсылығы, кінәлілігі, әкімшіліктік жазалану.

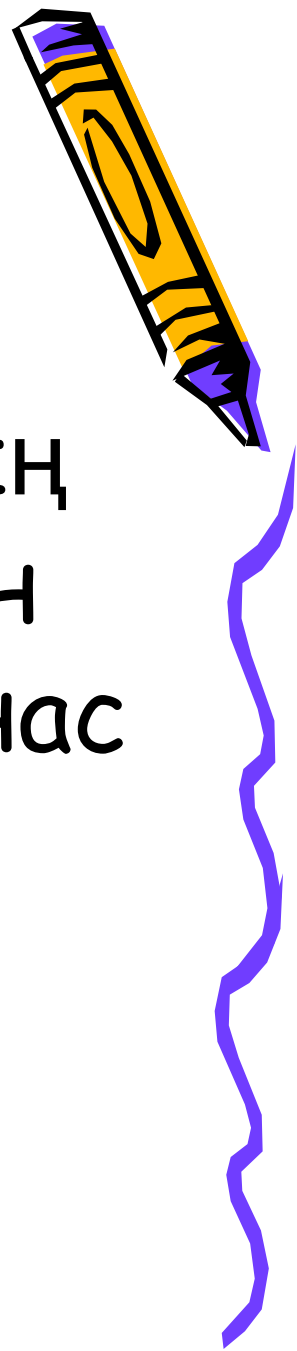
Әкімшілік құқық бұзушылықтың құрамы:

бұл заңдық элементтердің жиынтығы, солар болған жағдайда әрекет әкімшілік құқық бұзушылық болып саналады да әкімшілік жауаптылық туындайды. Бұл элементтер әкімшілік құқық бұзушының объектісі, субъекті, объективтік және субъективтік жақтары.

Әкімшілік құқық бұзушылықтың объектісі

әкімшілік жауаптылықтың
шараларымен қорғалатын
кез-келген қоғамдық қатынас
болып табылады.

Объективтік жағы

Әкімшілік құқық бұзушылық объектісіне бағытталған құқыққа қарсы әрекет, яғни іс әрекет немесе әрекетсіздік, оның сипаты, сондай-ақ оны жасаудың немесе жасамаудың жағдайы.

Субъект

бұл әкімшілік құқық бұзушылық жасаған жеке немесе заңды тұлға. Арнайы субъектілер лауазымды адамдар, әскери қызметшілер, шетел азаматтары. Ақыл есі дұрыс, әкімшілік құқық бұзушылық жасаған кезде **16 жасқа толған** адам әкімшілік жауаптылыққа тартылады.

Субъективтік жағы

бұл кінә, яғни адамның өзі жасаған құқыққа қарсы әрекетіне және мүмкін болатын оның салдарларына рухани көзқарасы. Кінә қасақана немесе абайсыздық нысанда көрініс табуы мүмкін.

Әкімшілік жауаптылық

өкілетті мемлекеттік органның немесе лауазымды тұлғаның әкімшілік құқықтық нормаларда қаралған, құқық бұзушылық жасағаны үшін кінәлі жеке адамдарға немесе заңды тұлғаларға қолдануынан көрінеді.

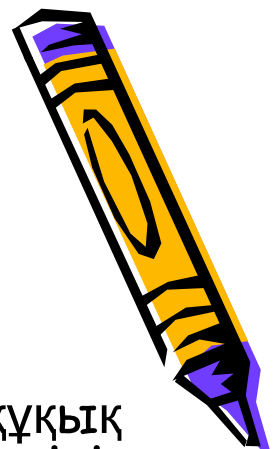
Әкімшілік жаза

әкімшілік құқық бұзушылық
үшін қолданылатын
мемлекеттік мәжбүрлеу шарасы.

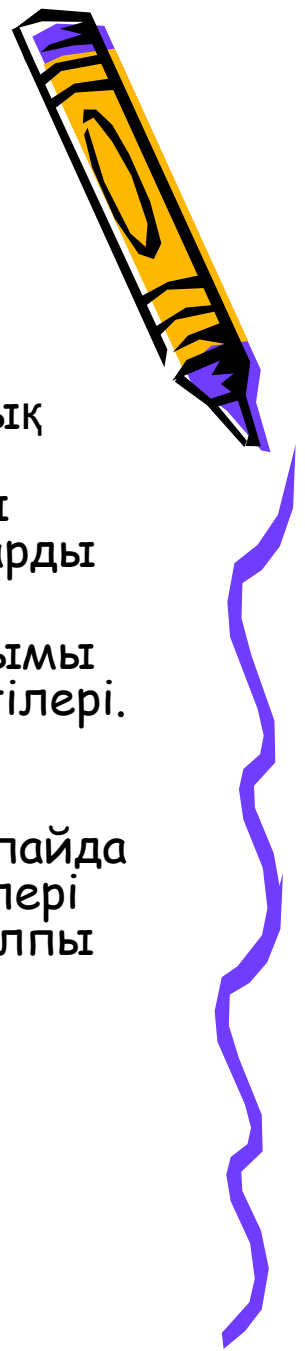

Әкімшілік жаза түрлері:

Ескерту жасау. Әкімшілік айыппұл салу. Әкімшілік құқық бұзушылық жасау құралы немесе оның тікелей объектісі болған заттың өтемін төлеп алып қою. Әкімшілік құқық бұзушылықтың объектісі болған затты, әкімшілік құқық бұзушылық жасау салдарынан алынған кірістерді, ақшаны және бағалы қағаздарды тәркілеу. Арнаулы құқығынан айыру. Лицензиядан, арнаулы рұқсаттан, біліктілік аттестатынан (куәлігінен) айыру немесе қызметінің белгілі бір түріне не белгілі бір іс- әрекеттер жасауға оның қолданылуын тоқтата тұру. Жеке кәсіпкердің қызметін тоқтата тұру немесе оған тыйым салу. Өз бетімен салынып жатқан немесе салынған құрылысты мәжбүрлеп бұзып тастау. Әкімшілік қамауға алу. Шетелдікті немесе азаматтығы жоқ адамды Қ.Р.- ның шегінен әкімшілік жолмен кетіру.

5-тақырып. ҚР азаматтық құқығы туралы жалпы түсінік. Меншік құқығы және өзге де заттық құқықтар. Міндеттемелер туралы ережелер. Шаруашылық шарттарының жекеленген түрлері. Мүрагерлік құқық.

- ҚР азаматтық құқығы туралы жалпы түсінік. Азаматтық құқық ұғымы, пәні және реттеу әдісі. Азаматтық құқықтың қайнар көздері. Азаматтық құқық субъектілері. Азаматтық құқықтағы заңдық фактілер. Өкілдік және сенімхат. Азаматтық құқықтарды қорғау.
- Заттық құқықтар ұғымы және түрлері. Меншік құқығы ұғымы және мазмұны. Меншік құқығының субъектілері және объектілері. Меншік құқығының түрлері. Меншік құқығын қорғаудың азаматтық-құқықтық тәсілдері.
- Міндеттемелер ұғымы және жүйесі. Міндеттемелердің пайда болу негіздері. Шарт ұғымы және маңызы. Шарттардың түрлері және шарт жасасу тәртібі. Сатып алу-сату шарты туралы жалпы ережелер. Рента және оның түрлері. Мүлікті жалдау шарты. Мердігерлік шарт туралы жалпы ережелер. Қызмет көрсету шарттары. Зиян келтіруден туындайтын міндеттемелер.

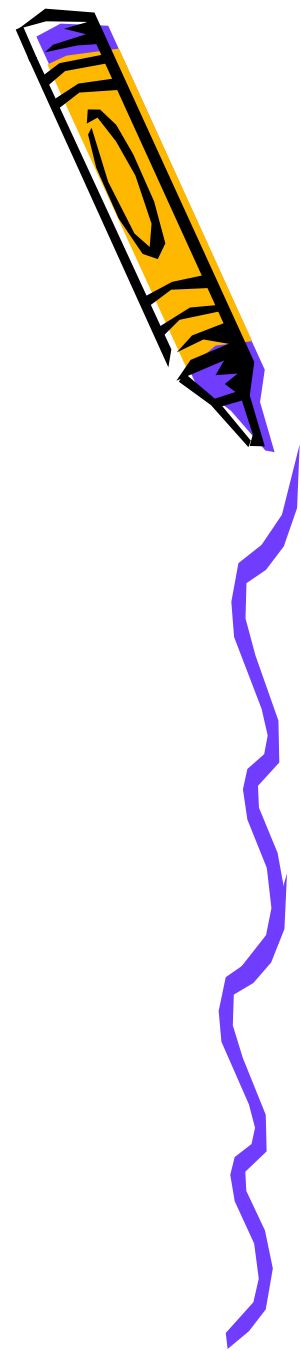
Азаматтық құқық

Азаматтық заңдармен тауар-ақша қатынастары және қатысушылардың теңдігіне негізделген өзге де мүліктік қатынастар, сондай-ақ мүліктік қатынастарға байланысты мүліктік емес жеке қатынастар реттеледі. Азаматтық заңдар өздері реттейтін қатынастарға қатысушылардың теңдігін, меншікке қол сұқпаушылықты, шарт еркіндігін, жеке істерге кімнің болса да озбырлықпен араласуына жол беруге болмайтындығын, азаматтық құқықтарды кедергісіз жүзеге асыру, нұқсан келтірілген құқықтардың қалпына келтірілуін, оларды соттың қорғауын қамтамасыз ету қажеттігін тануға негізделеді.

Азаматтық құқықтық қатынастардың элементтері

- субъектілері
- объектілері
- мазмұны

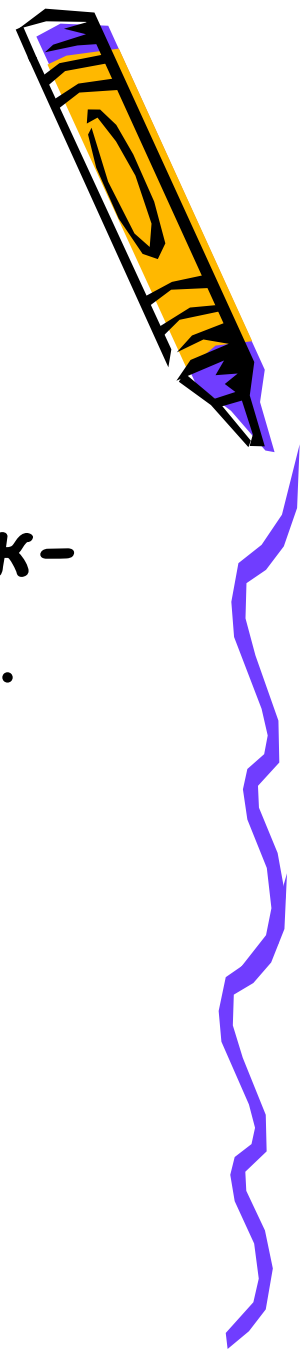
Қайнар көздері

Қазақстан Республикасының
Конституциясы, Азаматтық Кодексі,
оған сәйкес қабылданған өзге де
заңдар және заңға тәуелді кесімдер
болып табылады.

**Азаматтық заңдармен реттелетін
қатынастардың субъектілеріне:**

**жеке және заңды тұлғалар,
мемлекет сондай-ақ әкімшілік-
аумақтық, бөліністер жағады.**

Азаматтың құқықтық қабілеттілігі

бұл азаматтық құқық пен азаматтық міндеттемелерге ие болу қабілеттілігі. Ол адам туылғанда пайда болып және адам өлгенде барып тоқтатылады.

Азаматтық әрекет қабілеттілігі

азаматтың өз әрекеттерімен
азаматтық құқықтарға ие болуға
және оны жүзеге асыруға, өзі үшін
азаматтық міндеттемелер жасап,
оларды орындауға қабілеттілігі
кәмелетке толғанда, яғни 18 жастан
толық ә.қ. пайда болады.

Заңды тұлға

Меншік, шаруашылық жүргізу немесе жедел басқару құқығындағы оқшау мүлкі бар және сол мүлікпен өз міндеттемелері бойынша жауап беретін, өз атынан мүліктік және мүліктік емес жеке құқықтар мен міндеттерге ие болып, оларды жүзеге асыра алатын, сотта талапкер және жауапкер бола алатын ұйым.

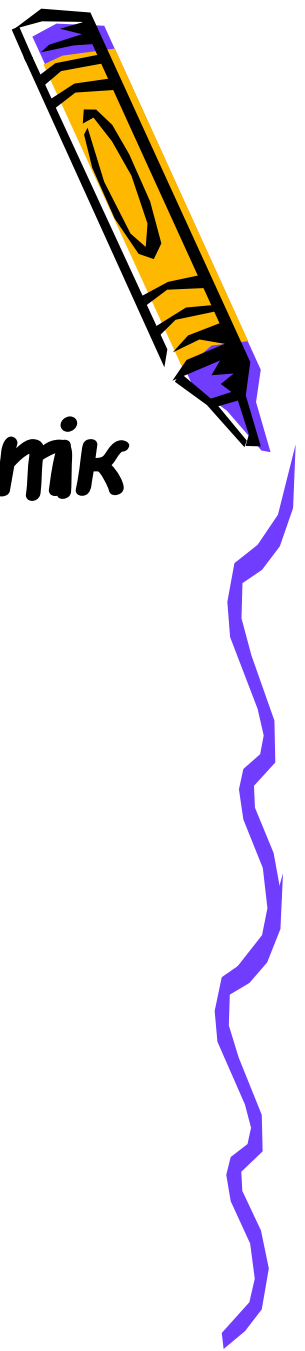
Заңды тұлға түрлері:

Өз қызметінің негізгі мақсаты ретінде табысын келтіруді (коммерциялық ұйым), не мұндай мақсат ретінде пайда келтіре алмайтын және алынған пайдасын қатысушыларына үлестірмейтін (коммерциялық емес) ұйым заңды тұлға бола алады.

Азаматтық құқық объектілері:

мүліктік және жеке мүліктік
емес игіліктер мен
құқықтар

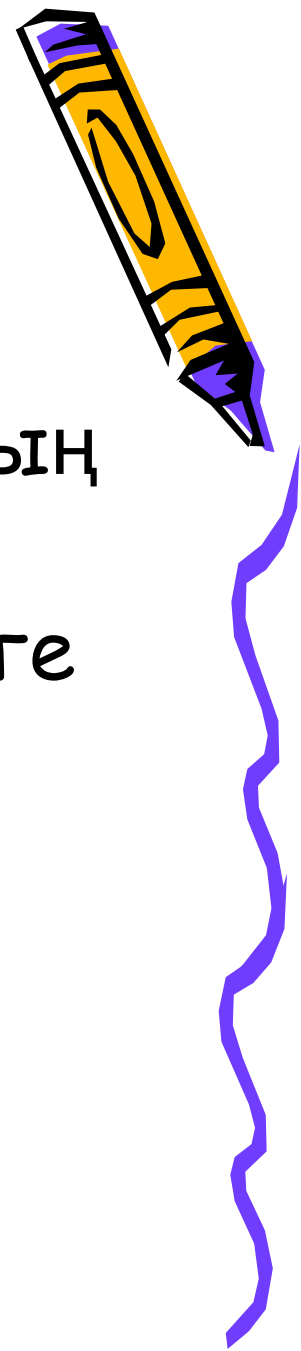
Азаматтық құқық мазмұны:

бұл - біріншіден, осы құқық қатынастары субъектісінің субъективтік құқығы мен міндеттері және екіншіден, субъектінің өз субъективтік құқығы мен міндеттерін іске асырудағы іс-қимылы. Мысалы, жасалған шарттың негізінде сатушы сатып-алушыға мүлікті береді, ал сатып-алушы келісім бойынша ақысын төлейді.

Мәмілелер

азаматтар мен заңды тұлғалардың
азаматтық құқықтары мен
міндеттерін белгілеуге, өзгертуге
немесе тоқтатуға бағытталған
әрекеттері

Сенімхат

бір адамның (сенім берушінің) өз атынан өкілдік жасау үшін басқа адамға (сенім алушыға) беретін жазбаша өкілдігі. Сенімхат сенім алушының өкілеттілігінің мөлшерін анықтайтын бір жақты келісім, ол тікелей сол сенімхатты беруге белгіленген құқықтар мен міндеттерді тудырады.

Меншік құқығы

дегеніміз субъектінің заң құжаттары арқылы танылатын және қорғалатын өзіне тиесілі мүлікті өз қалауынша иелену, пайдалану және оған билік ету құқығы.

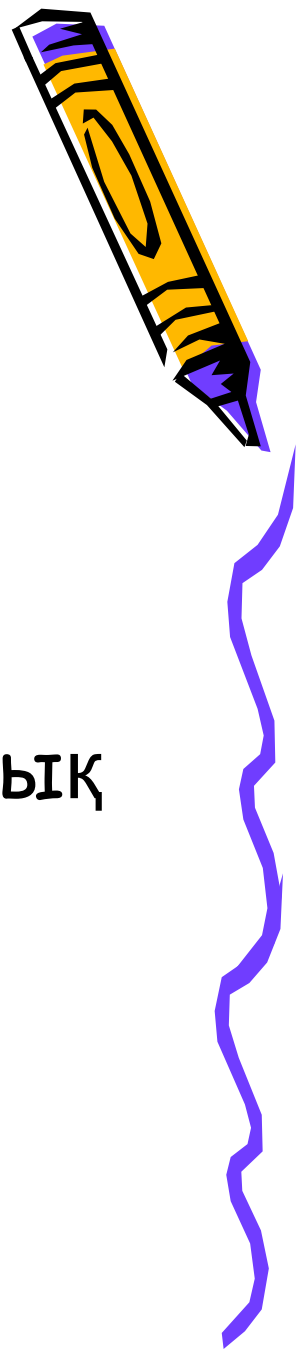
Қазақстан Республикасының Конституциясы (6-бап)

Мемлекеттік меншік пен жеке меншікті таниды және бірдей қорғайды. **Жеке меншік** - азаматтардың және мемлекеттік емес заңды тұлғалар мен олардың бірлестіктерінің меншігі ретінде көрінеді. Жеке меншікте болатын мүліктің саны мен құны шектелмейді. **Мемлекеттік меншік** республикалық және коммуналдық меншік болып бөлінеді. Жер, оның қойнауы, су, өсімдіктер мен жануарлар дүниесі, басқа да табиғи ресурстар тек қана мемлекеттік республикалық меншікте болады.

**Меншік иесі болып
табылмайтын адамдардың
заттық құқықтарына:**

жерді пайдалану құқығы;
шаруашылық жүргізу құқығы;
оралымды басқару құқығы;
заңдарда көзделген басқа да заттық
құқықтар жатады.

Міндеттемелік құқық

Міндеттемеге сәйкес бір адам (борышкер) басқа адамның (несие берушінің) пайдасына белгілі бір әрекет жасауға, атап айтқанда: мүлік беруге, жұмыс орындауға, ақша төлеуге және тағы осылар сияқты әрекеттер жасауға, не болмаса белгілі бір әрекеттер жасауға тартынуға міндеттенеді, ал несие берушінің борышқордан өз міндеттерін орындауын талап етуге хақысы бар. Тараптар (борышкер мен несие беруші) және үшінші жақ міндеттемеге қатысушылар болып табылады.

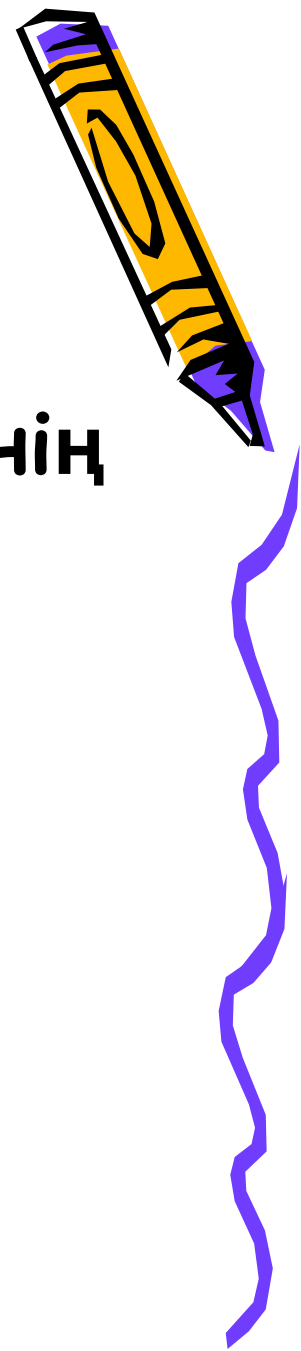
Шарт

“Екі немесе бірнеше тұлғалардың азаматтық құқықтар мен міндеттерді орнату, өзгерту және тоқтату туралы келісімі.

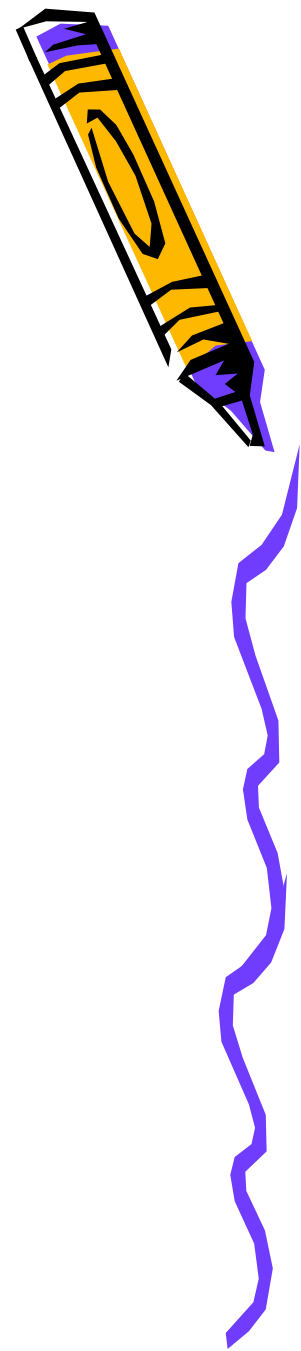
Мұрагерлік құқық

қайтыс болған адамның мүлкінің
мұрагеріне көшу тәртібін
белгілейтін құқықтық
нормалардың жиынтығы.

Мұра екі түрде қалдырылады:

- заң бойынша
- өсиет бойынша

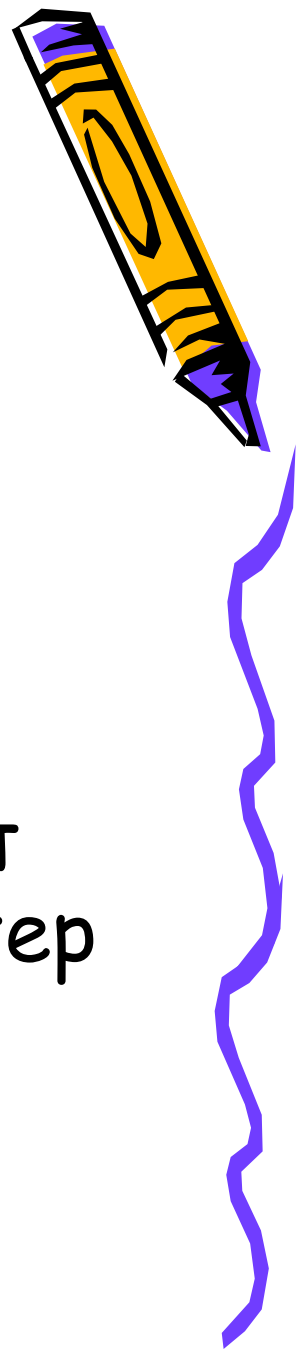
6-тақырып. ҚР отбасы құқығы негіздері.

- Отбасы құқығы ұғымы, қағидалары. Некеге туру шарты және тәртібі.
- Некені бұзу және некені жарамсыз деп таңу.
- Ерлі-зайыптылардың құқықтары мен міндеттері.
- Ата-ана және балалардың құқықтары мен міндеттерінің пайда болу негіздері.
- Алименттік қатынастар.

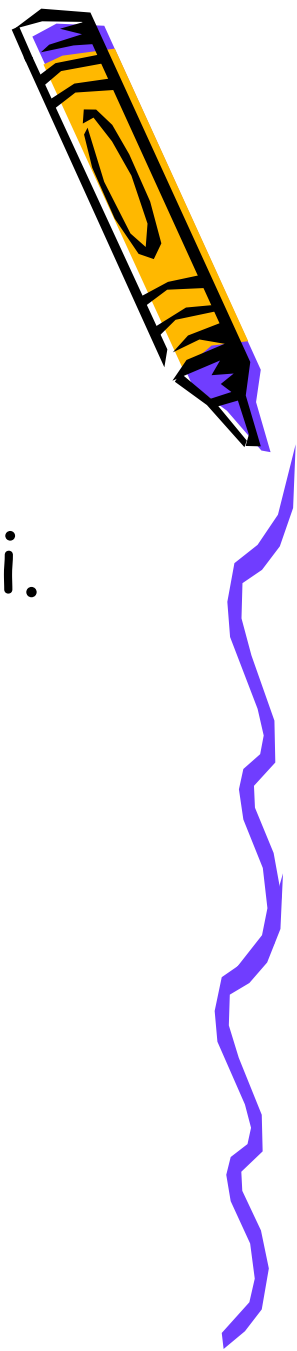
7-тақырып. Құқық қорғау органдарының қызметін ұйымдастыру және қызметтерінің негіздері

- Құқық қорғау қызметі және құқық қорғау органдары.
- Сот төрелігінің қағидалары. Сот билігі ұғымы және ҚР соттары.
- ҚР құқық қорғау органдары: әділет министрлігі, прокуратура, ішкі істер органдары.

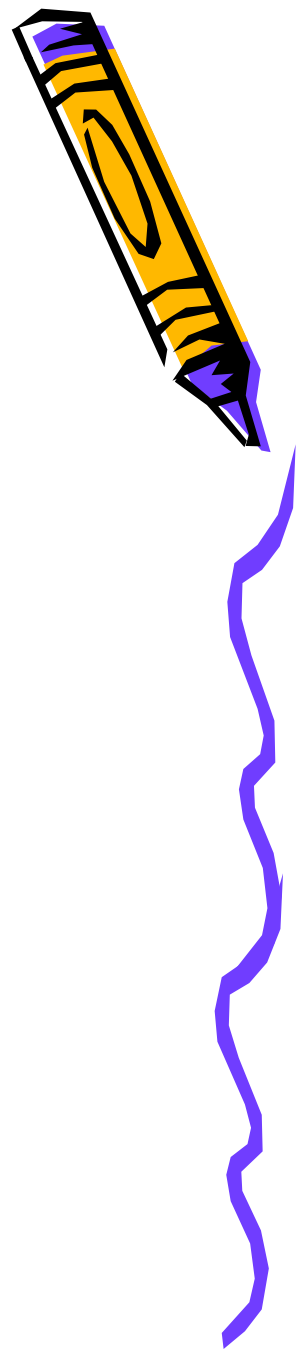
8-тақырып. ҚР қаржылық құқығы.
Мемлекеттің қаржылық қызметті. Банкілік
қызмет. ҚР банкілік жүйесі

- Мемлекеттің қаржылық қызметті.
- Қаржылық құқық ұғымы және пәні.
Мемлекеттің қаржылық қызметі.
- Қаржылық-құқықтық реттеу әдісі.
- Қаржылық-құқықтық қатынастар.
- Қаржылық құқық жүйесі.

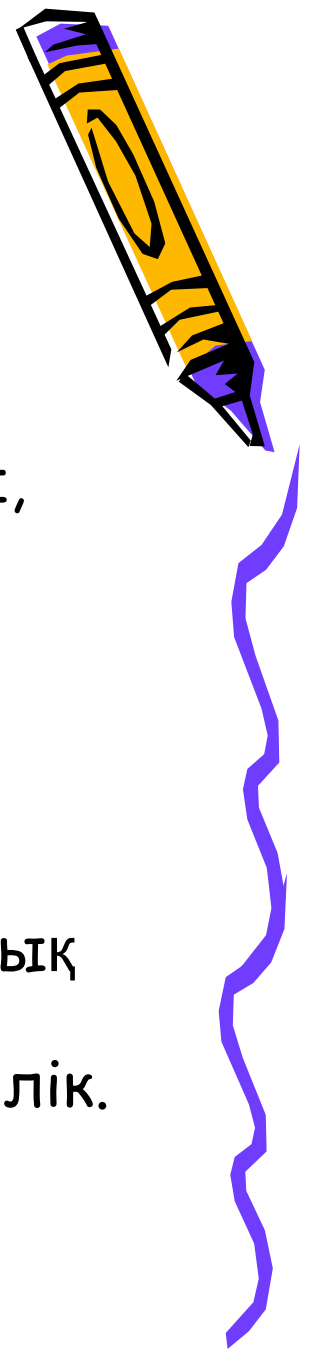
9-тақырып. ҚР салық құқығының негіздері. ҚР салық жүйесі

- Салық құқығы ұғымы, пәні және жүйесі. Салық ұғымы.
- Мемлекеттің салық қызметі.
- Қазақстан Республикасындағы салықтар жүйесі.
- Салық заңдарын бұзушылық үшін заңдық жауапкершілік.

10 тақырып. ҚР еңбек құқығы. Еңбек құқығы негіздері және әлеуметтік қамсыздандыру құқығы

- Еңбек құқығы негіздері және әлеуметтік қамсыздандыру құқығы. Еңбек құқығы ұғымы, әдісі және жүйесі.
- Еңбек құқығының субъектілері. Еңбектік қатынастарды тудыратын , өзгертетін және тоқтататын негіздер.
- Ұжымдық еңбек шарты. Жеке еңбек шарты. Жұмыс уақыты және демалыс уақыты.
- Әлеуметтік қамсыздандыру бойынша құқықтық қатынастар.
- Еңбек заңдарын бұзушылық үшін жауапкершілік.

11-тақырып. ҚР қылмыстық құқық негіздері.

Қазақстанда сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес.

Адам мен азаматтың жеке бас бостандығына қарсы қылмыстар

- ҚР қылмыстық құқық негіздері. ҚР қылмыстық құқығы ұғымы, міндеттері және жүйесі.
- Қылмыстық заң ұғымы және оның маңызы. Қылмыс ұғымы және белгі-нышандары. Қылмыстардың жіктелінуі.
- Қылмыс құрамы. Қылмыстық жауапкершілік.
- Жаза ұғымы және мақсатары.
- Қылмыстық жемқорлыққа қарсы күрестің негізгі қағидалары. Қылмыстық жемқорлықпен байланысты құқықбұзушылық субъектілері. Қылмыстық жемқорлыққа қарсы күресті жүргізуші органдар.
- Қылмыстық жемқорлықтың алдын алу, жемқорлық құқықбұзушылықтар және жемқорлық құқық бұзушылықтар салдарын жоюға жауаптылық.

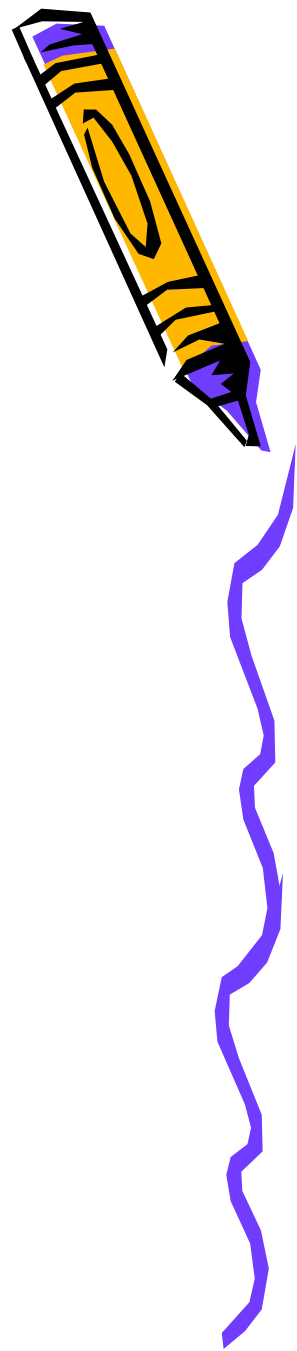
12-тақырып. ҚР сақтандыру құқығы.
Сақтандыру қызметін құқықтық реттеу.

- Қазақстан Республикасының сақтандыру құқығы. Түсінігі, пәні және әдістері.
- Сақтандыру құқықтық қатынастары.
- Сақтандыру қызметінің құқықтық негіздері.

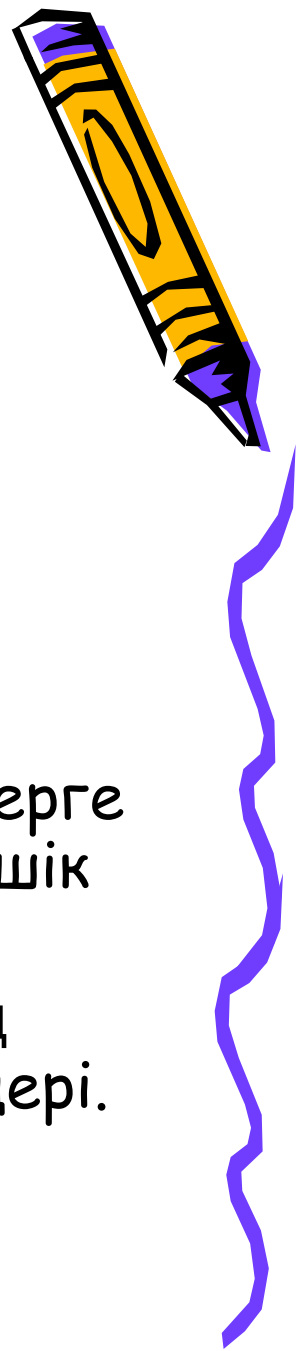
13-тақырып. Қазақстан Республикасының экология құқығы негіздері.

- Қазақстан Республикасының экологиялық құқығы.
- Қоршаған орта түсінігі, қоршаған орта объектілері.
- Табиғи ресурстаға меншік құқығы, түсінігі. Объектілері мен субъектілері.
- Табиғат пайдалану құқығы. Қоршаған ортаны ластау.
- Қоршаған ортаны қорғау саласындағы мемлекеттік басқару.
- Қоршаған ортаны қорғау туралы заңдарды бұзғаны үшін заңды жауапкершілік.

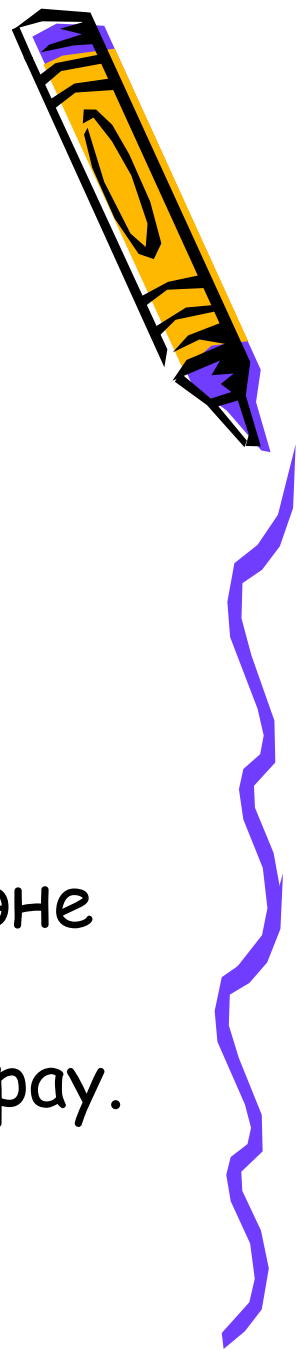
14-тақырып. Қазақстан Республикасының жер құқығы негіздері.

- Қазақстан Республикасында жер қорының түсінігі.
- Қазақстан Респулткасы жер құқық қатынастарының түсінігі. Объектілері, субъектілері және мазмұны.
- Жерге меншік құқығының түсінігі, түрлері. Жерге мемлекеттік меншік құқығы, жерге жеке меншік құқығы.
- Жерге меншік құқығы және өзге құқықтардың пайда болу, өзгертілу және тоқтатылу негіздері.

15-тақырып. ҚР іс жүргізу құқығы.
Қылмыстық іс жүргізу және азаматтық іс жүргізу құқықтарының негіздері.

- Қылмыстық іс жүргізу құқығы ұғымы және міндеттері. Қылмыстық сот ісін жүргізу қағидалары. Іс жүргізу мерзімдері. Қылмыстық процеске қатысушылар.
- Азаматтық іс жүргізу құқығы ұғымы және жүйесі. Талап-арыз ұғымы және мазмұны. Азаматтық істерді соттық қарау.

